

KARLOVA UNIVERZITA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PASTORÁLNÍCH OBORŮ A PRÁVNÍCH VĚD

Ing. JOSEF SVOBODA, Ph.D.

**Od přirozeného vztahu muže a ženy
ke vztahu svátostnému.**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

VEDOUCÍ PRÁCE: ICLic Mgr. et Mgr. MILOŠ SZABO, Th.D.

2018

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.

Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. března 2018

Josef Svoboda

Bibliografický záznam

Svoboda Josef, *Od přirozeného vztahu muže a ženy ke vztahu svátostnému*: bakalářská práce. Praha: Karlova univerzita, Katolická teologická fakulta, katedra pastorálních oborů a právních věd. Vedoucí bakalářské práce: ICLic Mgr. et Mgr. Miloš Szabo, Th.D.

Anotace

Bakalářská práce „Od přirozeného vztahu muže a ženy ke vztahu svátostnému“ pojednává o základním ukotvení přirozeného vztahu mezi mužem a ženou v textech Starého zákona a Nového zákona a v předpisech církevního práva. V této souvislosti je na závěr připojena kapitola obsahující doporučení pro pastorační manželství v duchu katolického učení.

Annotation

Bachelor thesis "From the natural relationship of man and woman to the relationship sacramental" discusses the basic anchoring of the natural relationship between a man and a woman in the texts of the Old testament and the New testament and the regulations of canon law. In this context, it is shown a section containing good practice for the pastoral care of marriage in the spirit of catholic teachings.

Klíčová slova

Soužití; otec, matka; děti; rodina; rod; manželství; rodičovství; manželství ve Starém zákoně; manželství v Novém zákoně; církevní předpisy pro uzavření manželství, pastorační manželů.

Keywords

Cohabitation; father; mother; children; family; gender, marriage; parenting; marriage in the Old testament; marriage in the New testament; the church's rules for marriage; pastoral care of the spouses.

Počet znaků včetně mezer (bez anotací a příloh): 145 087

Poděkování

Rád bych poděkoval ICLic Mgr. et Mgr. Miloš Szabo, Th.D. za cenné rady, věcné připomínky a poskytnutí literatury k mé práci.

Obsah

1 Úvod.....	8
1.1 Krize rodiny vyvolává nové impulsy.....	9
2. Muž a žena disponování k předávání života	11
2.1. Předávání života člověka podle přirozenosti.....	11
2.2. Rod	13
2.3. Vztahy mezi rody	15
3. Ustanovení manželství podle přirozeného práva.....	16
3.1. Přirozené manželství	16
3.2. Soužití muže a ženy s cílem založit rodinu	17
3.3. Početí potomka má svůj čas	19
3.4. Občanské právo a přirozený vztah muže a ženy pro založení rodiny	20
3.5. Základní rodičovská práva	21
3.6. Přirozené ukončení, anulace a rozvod manželství v civilním právu	22
3.7. Vliv křesťanství na institut přirozeného manželství	23
4. Manželství podle Starého Zákona	26
4.1. Institut manželství v náboženském právu Starého zákona	26
4.2. Vyvolený národ a vazba jeho členů k manželství ve Starém zákoně.....	27
5. Institut Manželství v Novém Zzákoně	29
5.1. Manželství jako tvořitelský akt Hospodina.....	29
5.2. Vztahy mezi manžely podle Nového zákona	31
5.3. Odpovědnost ženy	33
5.4. Odpovědnost muže	35
6. Svátostné manželství podle Evangelia	38
6.1. Podstata svátostného manželství	38
6.2. Podstatné vlastnosti a cíle křesťanského manželství.....	40
7. Právo na křesťanské manželství.	44
8. Definice manželského souhlasu podle kanonického práva	47

8.1. Smluvní vztah jako podstata manželství	47
8.2. Nedostatky souhlasu pro uzavření manželského smluvního vztahu.....	48
8.3. Překážky pro uzavření manželského smluvního vztahu.....	50
8. 4. Vady souhlasu	51
9. Pastorační služba církve manželům a rodinám.....	53
9.1. Vnímání základních pojmů křesťanského manželství.....	53
9.2. Základní pojmy pastorační služby manželů	54
9.3. Etapy pastoračního působení.	57
9.4. Církevní dokumenty k pastorační službě manželů a rodiny	59
10. Závěr:	65
PRAMENY A POUŽITÁ LITERATURA.....	68

Seznam zkratk

Gn	První kniha Mojžíšova
Ex	Druhá kniha Mojžíšova
Lv	Třetí kniha Mojžíšova
Dt	Pátá kniha Mojžíšova
1S	První Samuelova
2S	Druhá Samuelova
Sd	Soudců
1Kr	První královská
2Kr	Druhá královská
Ž	Žalmy
Př	Přísloví
Kaz	Kazatel
Oz	Ozeáš
Iz	Izajáš
Jr	Jeremiáš
Mdr	Moudrosti
Sir	Sírachovec
Mt	Matouš
Mk	Marek
L	Lukáš
J	Jan
Sk	Skutky apoštolské
Ř	Římanům
1K	První list Korintským
2K	Druhý list Korintským
Ga	Galatským
Ef	Efeským
Fp	Filipským
Ko	Koloským
1Tm	První list Timoteovi
1Tm	Druhý list Timoteovi
Žd	Židům
1P	První list Petrův
1P	Druhý list Petrův
Zj	Zjevení Jnaovo
GS	Gaudium et Spes
Kán	Kánon - Kanonické právo

1. Úvod

Rozhodování pro manželství a rodinu není jen o formě soužití muže a ženy. Současná společnost je tolerantní k mnoha formám sdílení společného stolu a lože, a to nejen mezi mužem a ženou, ale i mezi osobami stejného pohlaví. Sdělovací prostředky popisují veřejné mínění, jak má být dnes chápána svoboda člověka až do té míry, že si člověk sám volí svoje pohlaví¹. Od 1. listopadu 2013 se mohou rodiče v Německu (podle novely občanského zákoníku) rozhodnout, že v rodném listě jejich dítěte bude uvedeno „pohlaví neurčité“. Takové dítě si může po nabytí dospělosti samo zvolit, zda bude mužem či ženou². Nové téma je „Možnost“ změnit pohlaví v dospělosti. Zatímco zmiňovaný německý zákon se týká lidí, jejichž pohlaví je opravdu nejisté či neurčité, jsme v současnosti svědky případů, kdy se muž nechá „předělat“ na ženu, ačkoli vykazuje mužské pohlavní znaky, nebo kdy se naopak žena nechá „předělat“ na muže. Tím lékaři těmto dospívajícím umožňují nenávratně se zmrzačit³. Nejde jen o Německo. Obdobný obraz je znatelný v celé západní civilizaci. Například v Česku se rozpadá téměř polovina manželství. Průměrně spolu lidé vydrží 13 let, nejčastěji se ale rozcházejí po třech až pěti společných letech. Intenzita rozvodovosti se tak příliš nemění, zůstává vysoká. Od roku 2001 se pohybuje na úrovni 45 až 50 % manželství, která končí rozvodem⁴. A dlouhodobě klesá porodnost⁵. Tato práce se alternativními a netradičními formami soužití, tedy soužití homosexuálních párů, nebude zabývat.

¹ srov.: Kuby Gabriele, Globální sexuální revoluce, ztráta svobody ve jménu svobody, Kartuziánské nakladatelství, 2014, ss. 144–149.

²Drápal Daniel, Volba-pohlaví (prosinec 2013) [2018-02-19]. <<http://dan-drapal.cz/index.php/cz/duchovni-clanky/171-volby-pohlavi>> .

³ Drápal Daniel, Volba-pohlaví (prosinec 2013) [2018-02-19]. <<http://dan-drapal.cz/index.php/cz/duchovni-clanky/171-volby-pohlavi>> .

⁴ V průběhu prvního čtvrtletí roku 2017 bylo podle předběžných údajů uzavřeno 3,3 tis. manželství, o 0,2 tis. méně než ve stejném období předcházejícího roku. Zhruba v polovině případů (1,7 tisíce) vstupovali oba snoubenci do svého prvního manželství. Svobodní muži uzavírali sňatek v průměru ve věku 33,1 let, svobodné ženy ve věku 30,0 let. V posledních letech přibývá rozvodů partnerů, kteří spolu byli víc než čtvrt století. Z celkového počtu – zhruba 52 tis. sňatků ročně – je katolických jen okolo 6 tis. Ještě nižší počet sňatků je pak u židovských obcí či jiných křesťanských církví. Například Českobratrská církev evangelická oddá zhruba 200 párů ročně. Židovských sňatků se pak uskuteční maximálně pět až šest ročně. Tyto statistiky si vedou církve a také Český statistický úřad. Vyplývá to z údajů Českého statistického úřadu. ČTK, Rozvodem končí polovina manželství, nejčastěji po třech až pěti letech, [2018-02-19]. <http://zpravy.idnes.cz/rozvodovost-v-cesku-0lt-domaci.aspx?c=A150209_184242_domaci_cen.> .

⁵Počet živě narozených dětí se v roce 2016 třetím rokem v řadě meziročně zvýšil. Celkem se živě narodilo 112,7 tis. dětí, nejvíce za posledních šest let. Nejvíce narozených mělo matku ve věku 31 let, u prvorozených dětí převažovaly matky ve věku 29 let. Podle předběžných výpočtů v roce 2016 vzrostla v Česku úhrnná plodnost nad úroveň 1,6 dítěte na jednu ženu. ČSU, Stav a pohyb obyvatelstva v ČR – 1. -3. čtvrtletí 2017 [2018-02-19]. <<https://www.czso.cz/aktualni-produkt/41180>>.

1.1. Krize rodiny vyvolává nové impulsy

„Rodina, podobně jako všechna společenství a všechny sociální vztahy prochází hlubokou kulturní krizí. V případě rodiny se křehkost vztahů stává obzvláště závažnou, protože jde o základní buňku společnosti, o to místo, kde se učíme respektovat odlišnost druhých, kde si osvojujeme příslušnost k druhým a kde rodiče předávají dětem víru. Manželství bývá nahlíženo jako pouhá forma citového uspokojení, které lze konstituovat jakkoliv a uzpůsobovat podle senzibility každého. Avšak neodmyslitelný přínos manželství pro společnost přesahuje rovinu emotivity a potřeb vlastního páru.“⁶ Všeobecně vnímaná krize rodiny podněcuje úvahy o nových formách soužití, které domněle nabízejí větší „flexibilitu“ pro řešení mezilidských konfliktů. Jednoznačně se změnil pohled na soužití muže a ženy, změnil se společenské podmínky života rodiny⁷. Církev nemůže všechny změny odstranit, ale musí se s nimi vyrovnávat⁸. Pojmy manželství a rodina byly ve společnosti zbaveny jejich objektivního významu, totiž jako označení trvalého veřejně uznaného svazku muže a ženy a jejich potomků. Dnes se vydávají za rovnocenné „nejrůznější formy rodiny“.⁹ Rodina přestala být sociální skupinou na sobě závislých osob. Muži a ženy mají stejná práva a možnosti pro osobní růst a společenské uplatnění a péči o děti přebírají vzdělávací a výchovné instituce jeslemi, respektive mateřskou školou počínaje. Stát chrání institut rodiny a majetek jednotlivých členů rodiny, aby v případě rozpadu vztahu byl každý člen rodiny zajištěn. To však neplatí pro ochranu institutu manželství jako privilegovaného soužití muže a ženy. Současné právní normy staví na roveň manželství další formy soužití, a to i osob stejného pohlaví¹⁰. Pak se legitimně otevírá otázka pro definici rodiny dnešní doby, jaké typy rodin mají budoucnost.

Církev zůstává v tomto ohledu nezávislá a hájí sobě svěřené učení o manželství a rodině. Katechismus katolické církve uvádí: „V současné době ve světě, který je tak odcizený, ba nepřátelský vůči víře, mají věřící rodiny základní důležitost jako ohniska živé a vyznačující víry. Proto 2. vatikánský koncil použil starobylého výrazu a nazval rodinu „rodinná církev“ (ecclesia domestica). A v lůně rodiny mají být rodiče slovem a příkladem prvními hlasateli víry pro své děti a v každém z nich mají podporovat jeho vlastní povolání, zvláště však duchovní povolání“.¹¹ Základním předpokladem pro vznik rodiny je manželství. „Tento posvátný svazek

⁶ František, Evangelii Gaudium, čl. 66.

⁷ srov.: Kol. autorů, Příprava snoubenců na manželství, skripta, ČBK, s. 43–50.

⁸ Ambros Pavel, Evangelium pro rodinu dnešní doby, Pastorační výzvy v podmínkách evangelizace, Opatrný Aleše, Rodina a krize, s. 158.

⁹ Kuby Gabriele, Globální sexuální revoluce, ztráta svobody ve jménu svobody, Kartuziánské nakladatelství, 2014, s. 172.

¹⁰ Zákon č. 89/2012Sb., občanský zákoník, § 21, odst.1.

¹¹ Katechismus katolické církve, Zvon České katolické nakladatelství, Praha 1995, čl. 1656, ss. 418–419.

nezávisí na lidské libovůli, a to z ohledu na dobro manželů, potomstva i společnosti.“ (GS 48) rovnocennost je též v dobrech manželů spojených s plozením a výchovou dětí. Manželský slib prospívá dobru všem členům rodiny: manželům a jejich potomkům.

Církev a věřící, obdobně jako dávní předkové ve službě Božímu slovu, mají mravní povinnost angažovat se dle svěřeného úkolu či poslání, zvěstovat zjevenou pravdu a uvádět ji v život. To se nazývá pastorační horlivostí. Ale každá horlivost musí mít obsah, cíl a pravidla. Jejich původ ve vztahu k manželství a rodině vychází ze zjevení Boha, v praxi z prvního záznamu Božího zjevení, tedy z Desatera.¹² Proto právní úpravy manželství a rodiny jsou v dějinách křesťanské církve chápány jako normy práva božského, ať přirozeného či pozitivního, transformované do kodexu, který má všeobecnou závaznost.¹³ Je přirozené, že se církevní právní předpisy v časové řadě vyvíjejí, aby byly srozumitelné člověku v každé době. To však neznamená, že se mění jejich původní obsah.

Tato práce se věnuje otázkám, které jsou podstatné pro manželství jako přirozený základ rodiny. Odvíjí se od působnosti a postavení manželství ve společnosti na základě přirozenosti. Jde o pohled na manželství z hlediska přirozeného práva, které je uplatňováno ve společnosti mimo církve. Dále pak zmiňuje tradici zakotvenou ve Starém zákoně, která je ve svém optimu popsána v Novém zákoně. Oba pohledy, tedy náboženský a přirozený, se navzájem ovlivňují a doplňují. Na tomto základě práce uvádí výzvy pro pastorační působení církve, aby bylo správně chápáno manželství jako „nejvnitřnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí“, a které je mezi pokřtěnými povýšeno na svátost.¹⁴

¹² srov. Ex 20,2–17 Dt 5,6–21.

¹³ Hrdina Antonín, Kanonické právo, Vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2011, s. 237.

¹⁴ Katechismus katolické církve, Zvon České katolické nakladatelství, Praha 1995, čl. 1602, s. 405.

2. Muž a žena disponování k předávání života

Předávání života je základní předpoklad pro všechno živé. Pokud se předávání života nepodaří, živočich vyhyne. Živočich přijímá vjemy, vidí a slyší, ale neví, že vidí a slyší. Mezi živočichy platí vysoká jistota instinktu, jakou člověk nezná. Tímto instinktem můžeme rozumět dědičné, jednotlivci vrozené, specificky určité chování, sloužící zachování druhu a životu jedince. Je to tedy způsob chování, který je jednotlivému živému tvorů vrozený, jemuž se nenaučil a jehož nabyl teprve cvikem a zvykem¹⁵. Ale člověk není živočich, nýbrž svébytná živá bytost nadaná rozumem a lidskou svobodou, která mu umožňuje odlišení se od okolí a od své vlastní pudové přirozenosti (Gn,12-13). Tomáš Akvinský zkoumá mravní a právní řád se zřetelem k metafyzickému, eventuálně teologickému pojmu věčného zákona. (lex aeterna). Ten je definován jako plán Boží moudrosti, pokud řídí všechno jednání a všechny pohyby. Jednáním (actus) se rozumí oblast lidské praxe a lidských dějin, pohyby (motiones) oblast přírody. Obě oblasti jsou podřízeny plánu božské prozřetelnosti (providentia), a tak mají účast na věčném zákoně, ale každá jiným způsobem. Určité přirozené sklony (inclinationes naturales) tvorů směřují ke svým druhovým cílům. Obecnou účast na věčném zákoně mají i tvorové obdaření rozumem. Proto lidský rozum má účast na lex aeterna právě v prozřetelnostním aspektu. Lidský rozum sice podléhá lex aeterna, ale tak, že v účasti na božské přirozenosti se podílí zákonem, který si sám stanoví v rozumové přirozenosti (lex naturalis)¹⁶.

2.1. Předávání života člověka podle přirozenosti

V otázce předávání života se u všech živočichů jedná o instinkt či pud. V lidské rovině hovoříme o lásce na základě intimního sblížení muže a ženy, které vrcholí v pohlavním styku. Ten může být tak silným zážitkem, že jejich vztah může přerůst v citově závazný a trvalý, který se nedá bez velkých ztrát zrušit. Lásky mezi mužem a ženou, která se nerodí z přemýšlení ani z rozhodnutí, nýbrž se v jistém slova smyslu lidské bytosti ukládá, dali antičtí Řekové jméno Erós¹⁷. Erós - sexualita je u člověka od počátku vyňata z přímé souvislosti s plozením potomků a je pro člověka jednou ze životních příjemností či dokonce jednou z lidských potřeb¹⁸. V dějinách lidstva tradiční společnosti svazovaly lidskou sexualitu s řadou omezení a zákazů,

¹⁵ srov.: Coreth Emerich, Co je člověk, Zvon České katolické nakladatelství, Praha 1994, s. 62.

¹⁶ Anzenbacher Arno, Úvod do etiky, Zvon, České katolické nakladatelství, Praha 1994, s. 84–87.

¹⁷ Benedikt XVI. Deus Caritas est, ČBK, Nakladatelství Paulínky, Praha 2006, str. 8.

¹⁸ srov.: Sarmiento Augusto, Manželství křesťanské, Wydawnictwo M, Kraków, 2002, str. 35–41.

keré z funkčního hlediska aspoň z části zastoupily ztracenou instinktivní jistotu (otázka monogamie a nerozlučitelnosti svazku muže a ženy). Nebo zákaz pohlavního styku mezi příbuznými. Incest je a byl v naprosté většině současných i historických kultur považován za tabu a je zakázán. Hlavním účelem omezení bylo produkovat legitimní potomky (*connubium sine prole est quasi sine sole*) a tím vnášet do společnosti řád ve formalizovaných mezilidských vztazích. Například, že děti narozené v manželství jsou automaticky považovány za legitimní potomky manželů, pokud tato skutečnost nebyla či není napadena otcem nebo matkou dítěte¹⁹.

Jan Sokol v této otázce uvádí: Ač samozřejmě nepřipadá v úvahu, že by tato různá sexuální omezení, ať rituální, náboženská nebo právní, někdo chytrý „vymyslel, aby“, přece hrála vždycky důležitou úlohu. Jednak podporovala žádoucí stabilitu rodiny, bránila úplnému osamostatnění sexuality, čímž hájila zejména zájmy dětí a konečně zajišťovala, aby se podstatná část lidské „energie“ uplatnila jako motiv i v jiných oblastech. Tomuto fenoménu „sublimace“ připisuje Sigmund Freud (1856–1939) hlavní roli při vzniku a rozkvětu lidské kultury. Uvolněná sexualita, která už není pevně vázána jen s plozením dětí, je patrně účinná a potřebná tam, kde by člověku jinak chyběla motivace.²⁰

Sňatek na počátku manželství a rodiny, kterým se deklarují formální závazky vztahu muže a ženy, byl a je považován za důležitý veřejný rituál, který má pomoci zajistit, či si vynucuje, trvanlivost rodinného prostředí a dát každému najevo, že je to životní krok, akceptovaný celou společností. Struktura a průběh sňatkových rituálů se odlišují podle společenských zvyklostí v dané době a na určitém místě. Obsah, kterým je vyjádření souhlasu pro společný život určitého páru – muže a ženy, však zůstává tentýž. Normující autorita tradicí předávaných forem étosu a obyčejů se silně mění se stavem vývoje daných společností. Zejména ve spíše statických, homogenních společnostech je silná tendence považovat tradice, mravy a zvyky za úctyhodné a závazné už na základě jejich stáří a původu. Ve společnostech, jež realizují typ moderny, poukaz na starý, úctyhodný původ naopak relevantnost pro odůvodňování norem v lidské rovině ztrácí. Přesto by se neměl podceňovat význam norem a zvyků, jež se na základě více nebo méně neproblémových tradic předávají ještě v našem moderním žitém světě. Poukaz na to, že se to tak vždycky zachovávalo, pak nabývá sociálně přijímaného normativního významu²¹. Na této tradici jsou založeny vazby mezi lidmi jako příbuzenstvo manželské a pokrevní.

¹⁹ srov.: Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, §§ 776–784, respektive §§785–793 a kán.1138 CIC

²⁰ srov.: Sokol Jan, *Filosofická antropologie, Člověk jako osoba*, Portál, Praha 2002, s. 39.

²¹ Anzenbacher Arno, *Úvod do etiky*, Zvon, České katolické nakladatelství, Praha 1994, s. 115.

2.2. Rod

Příbuzenské vztahy mají tradičně ráz v důsledku eschatologický. „Ve všech kulturách je na počátku jistota umírání a mýtem živená existence znovuzrození, plná přítomnost zde, touha po naplnění dlouhého života v bohatství a jeho pokračování v dětech a jejich potomcích. Platí to také pro rané období nejspirituálnější ze všech kultur, kultury indické.“²².

Izraelská společnost se skládala z rodin; rodiny téhož otcovského původu tvořily rod, několik rodů dohromady tvořilo čeleď, z čeledí, odvozujících svůj původ od téhož praotce, vznikl kmen.²³Rodová péče o prarodiče totiž u nich často nekončila smrtí, nýbrž pokračovala jako „kult předků“ i vůči zemřelým. Úcta k zemřelým předkům, která patrně začala pohřbíváním, měla také několikerý smysl. Jednak zdůrazňovala závazek mladších postarat se o své staré rodiče, podporovala však hlavně udržování rodu.

Rod je založený na příbuzenských vztazích a společenských kategoriích. Chtěl-li Izraelec vyjádřit místní původ, užil výrazu, kterým označil „otcovský dům“ a přidal zemi původu. Odvolával se na společného předka a tytéž charakteristické vlastnosti (Gn 17,7.9.12; Ex 12,14.17; Lv 3,17; 6,18; ve smyslu současníci Iz 53,8). Každá generace žije tak dlouho, jak dlouho žije poslední člen²⁴.

Otázce rodinných vztahů se věnuje sociologické bádání, pro které je rodina jako „víceméně trvalé a společensky schválené spojení muže a ženy a jejich dětí“ je to zcela univerzální lidský fenomén. Důraz na „schválení“ připomíná, že se jedná o fenomén společenský a kulturní, jakkoli na biologickém podkladě; rodina tedy nikdy není jen „soukromá záležitost“. Není především založena na sexualitě, nýbrž na rozdělení rolí a vzájemné závislosti.²⁵

Tím se rozumí poměr osob založený na tom, že jedna osoba rodem pochází od druhé, nebo že obě pocházejí od téže osoby třetí²⁶. Každý člen rodu má definované postavení, které má tradiční označení:

- primární: otec, matka, bratr, sestra, manžel, manželka, syn, dcera;
- sekundární: děd, babička, vnuk, vnučka, strýc, teta, synovec, neteř, tchán, tchýně, zeť, snacha, švagr, švagrová, otčím, macecha;

²² Ratzinger Joseph, Benedikt XVI. Eschatologie, smrt a věčný život, nakladatelství Barrister & Principal, Brno, 2017, s. 53.

²³ Novotný Adolf, Biblický slovník, Edice Kalich, Praha, 1995, s. 784.

²⁴ Novotný Adolf, Biblický slovník, Edice Kalich, Praha 1956, s. 784.

²⁵ Sokol Jan. Filosofická antropologie, Člověk jako osoba, Portál, Praha 2002, s. 40.

²⁶ srov.: Zákon č. 89/2012., občanský zákoník, §§ 771–774.

- terciální: praděd, prababička, pravnuk, pravnučka, bratranec, sestřenice, prastrýc, prateta, prasynovec, praneteř²⁷.

Pro každou rodinu je výchozí, jak je společensky podporována její trvanlivost a jaká pravidla regulují její vznik. Základním předpokladem se v této souvislosti uvažuje manželství. Zatímco rodičovský pár drží pohromadě kulturně a společensky podporovaná a regulovaná sexuální láska, vztah rodičů a dětí má jinou povahu. Začíná nevratnou a dlouhodobou investicí rodičů a zčásti se vrací až v době, kdy dospívající děti začnou rodičům pomáhat v práci.

K párovému vztahu muže a ženy a k jejich vztahu k dětem tak přistupuje ještě další, "rodový" vztah k prarodičům a k předkům, na který staré společnosti také kladly veliký důraz. Děti se musely starat o staré rodiče, kteří by se již nedokázali uživit sami a potřebovali pomoc (ať přímo nebo nepřímo prostřednictvím institucí). Jde o formu "mezigenerační solidarity". Manželství tvořilo základ pro společnou domácnost muže a ženy, popřípadě rodičů s dětmi.²⁸ Na ekonomickém zajištění rodiny se obvykle podíleli všichni dospělí členové rodiny v míře odpovídající jejich věku a dalším schopnostem, také zvyklostem příslušného kulturního prostředí a sociálního postavení. V historii měly rodiny svého představitele jako pána domu. Ten stál v čele hospodářské jednotky, která kromě pána a paní domu dále zahrnovala závislé osoby: jejich rodiče, děti, popřípadě sourozence, čeled' a další osoby ve službě. V době, kdy rodina byla spíše hospodářskou jednotkou a klíčovou roli pro její existenci hrál majetek v jejím vlastnictví, vystupoval otec rodiny s absolutními právy. Tzv. patriarchát byl charakteristický pro řadu evropských společností od starověku po novověk. Tato organizovaná skupina znala svého předka doložitelného rodokmenem a v tomto případě hovoříme o rodu.²⁹

Jak již bylo zmíněno, znalost předků v historii sloužila jako průkaz příslušnosti ke kmeni. Z této pradávnejší rodové tradice dnes zbyla společná příjmení a zákonem daná práva zejména dědická. Tyto modely vnášely do života společnosti jistý řád a přehled, který se řadil coby rodokmen. Když muž a žena vyslovili formálně předepsaný souhlas s uzavřením manželství, nastala účinnost celé sekvence právních ustanovení, která by jinak museli jednotlivci mezi sebou uzavírat separátně (například otázka dědictví).

²⁷ srov.: Wikipedie, Seznam členů rodiny, [2018-02-19] <https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_členů_rodiny>

²⁸ srov.: Knappová M., Švestka J., a kol. Občanské právo hmotné, svazek III, ASPI Publishing s.r.o., 2002 s. 302.

²⁹ srov.: Lenski Gerhard, Human societies - An Introduction to macrosociology, sixth edition, McGraw-Hill, Inc. New York 1991, ss. 338–347.

2.3. Vztahy mezi rody

Skupina rodů tvoří klan. Označení klan³⁰ je exogamní příbuzenská skupina, jež odvozuje svůj původ od společného předka; na rozdíl od rodu však nemůže tento původ doložit výčtem úplné posloupnosti předků. Společný předek je tak spíše jen předmětem společného přesvědčení a může být i v mýtickém dávnověku.³¹

Závěrem k této kapitole je třeba uvést, že současnost podporuje stav, kdy rodina žije samostatně. Dochází k stále větší atomizaci a tím se vzájemné formální vazby stále více omezují na úzkou sociální skupinu: manželé – rodiče a jejich děti, a to se zřetelem na klesající reprodukci. Rodina již není přirozeným a nutným základem obživy. Muž a žena nejsou odkázáni jeden na druhého a hledají nové formy vzájemné podpory, společného domova, přátelství a partnerství. Většina povolání nevyžaduje velkou tělesnou sílu a je možné je vykonávat muži i ženami. Péči o děti přebírají výchovné instituce, tudíž ženy mohou přerušit kvůli mateřství svoji profesi na nezbytně krátkou dobu. Naopak obě pohlaví mají stejná práva a příležitosti. Všechny tyto proměny se promítají do právního řádu každé společnosti. Přes všechny nové impulsy na prvním místě zůstává institut manželství, jako základní stabilizační prvek rodiny a tím celé společnosti. Právní předpisy v zemích s křesťanskou tradicí dodnes předpokládají, že společnost nadále očekává zakládání rodin a tím pádem vznik formálně deklarovaných svazků mužů a žen s úmyslem žít společně trvale.

³⁰ z gaelského *clann*, děti, potomci.

³¹ Murphy R.F, *Úvod do sociální a kulturní antropologie*. Praha 1999, s.115n.

3. Ustanovení manželství podle přirozeného práva

Přirozená práva právě proto, že se odvozují z lidské přirozenosti, jsou buď platná obecně, pro všechny lidské bytosti, anebo neplatí vůbec. Není možné, aby platila pouze pro některé lidi a pro jiné nikoli. Pojem přirozené právo tedy označuje právní řád nebo soustavu práv, které platí nezávisle na vůli lidského zákonodárce a plynou buďto z přirozenosti člověka a společnosti (*ius naturale*), rozumu (*ius rationale*) nebo z ustanovení božské autority (Boží zákon – *lex divina*). Jde o souhrn předpisů a pravidel, o kterých nelze tvrdit, že mají svůj původ v lidské činnosti, ale jejich zdroj je třeba hledat jinde. Tedy vzniká nezávisle na státu. Z dualistického přístupu uvažujeme, že vedle práva platného existuje i právo jiné, přirozené. Můžeme tvrdit, že přirozené právo předchází právu platnému (je prepozitivní). Z pohledu subjektivity jde o právo nepsané, věčné, univerzální a neměnné³².

3.1. Přirozené manželství

Přirozená práva právě proto, že se odvozují z lidské přirozenosti, jsou buď platná obecně, pro všechny lidské bytosti, anebo neplatí vůbec. Není možné, aby platily pouze pro některé lidi a pro jiné nikoli. Při vzniku manželství bylo hleděno na vyspělost muže a ženy, tedy na jejich plodnost, kdy muž měl být disponován pro soulož za účelem plození a žena disponována pro rození dětí. Manželství muže a ženy většinou předchází přirozená, nikým neodůvodněná vzájemná erotická náklonnost, láska, která přerůstá v hluboké přátelství. Druh běžného přátelství mezi lidmi jeho hloubka a pevnost jsou závislé na rovině, na jaké se přátelé setkávají. Přátelství je pro jedince nesmírně důležité, je možná nezbytné pro jeho přežití, zejména takové, které přechází ke společnému hledání vize a které přátele spojuje a přerůstá ve smyslové potěšení.³³ Láska a přátelství se nijak nevyklučují. Ale pravá erotická láska se od přátelství zásadně liší v tom, že je doživotní. Za prvotní se považuje vzájemná láska a cit, který později může přerůst v otázky materiální a reálného života (práce, výchova dětí, rozdělení funkcí). Kromě důležitosti erotické složky člověka se stává důležitým faktorem étos, přátelství a lidská vzájemnost, která ústí v usmířený, všední život.³⁴ Po prožití opravdové erotické lásky se už nelze bezbolestně rozejít, ani když se obě strany vzájemně ujišťují o jisté náklonnosti

³² srov.: Právo pozitivní a právo přirozené [2018-02-18] <<http://www.ius-wiki.eu/teorie-prava/pfuk/teorka/zkouska/otazka-4>> .

³³ Lewis G.S., Čtyři lásky, první vydání, Návraty domů, Praha 1997, s. 54.

³⁴ Ambros Pavel, Rodina - světlo v temnotě světa, eschatologická východiska k současné diskuzi o manželství, Refugium Velehrad-Roma, s.r.o., Olomouc, 2015, s. 90.

a přátelství.³⁵ Plný prožitek manželské lásky pomáhá člověku lásku k lidem rozvíjet. Vnímavost k druhému člověku, schopnost obětovat se a darovat se – tyto schopnosti získané v manželství se stávají trvalými vlastnostmi člověka i ve všech ostatních vztazích.³⁶

Manželství má své místo ve společnosti, která se se proměňuje s vývojem okolního světa, ve kterém je uzavíráno. Tradice manželství závisí na kultuře dané doby a společnosti. Můžeme říci, že lidská společnost stanovuje jistou formu ve společnosti akceptovaného trvalého svazku mezi mužem a ženou, v židovsko-křesťanské tradici označované jako manželství. Z této tradice známe manželství monogamické, které předpokládá soužití jednoho muže s jednou ženou. Tím nelze opomenout tradici polygamických manželství, která představují soužití více partnerů s více než jedním partnerem. Přitom může jít o soužití buď paralelní, kdy jeden člen žije v několika rodinách, nebo skupinové soužití v podobě vícečlenné rodiny³⁷.

3.2. Soužití muže a ženy s cílem založit rodinu

Manželské soužití předpokládá, že muž a žena, kteří chtějí spolu uzavřít manželství, na základě vzniklé náklonnosti a lásky (alespoň v současné společnosti, protože dříve tomu bylo i jinak a důvody uzavření manželství byly také a často ekonomické, politické nebo rodové), navzájem poznávají své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav, aby mohli založit manželství, kterým v tradici vzniká rodina. Tu tvoří manželé, jejich děti, popřípadě další příbuzní, kteří spolu žijí ve společné domácnosti. Mezi členy rodiny vznikaly pevnější vazby nejen vlastním soužitím, ale také ekonomickým zabezpečením. Soužití muže a ženy, stejně tak rodičovství je vztah nejen citový, ale i mravní a v důsledku též právní.

Obecně manželství vzniká při každém uzavření manželské smlouvy, otevírající manžele trvalému společenství (communio) lásky a života a která se plně a specifickým způsobem dovršuje plozením dětí: ze „společenství (communio)“ manželů ve sdílení vzniká rodinné „společenství (communio)“.³⁸ Manželství se uzavírá vždy svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství učiněného před úřadem pověřeným vést matriky, popřípadě před orgánem církve nebo náboženské společnosti, oprávněné k tomu zvláštním předpisem. Prohlášení se má konat veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků³⁹.

³⁵ Augustyn Jozef, *Sexualita v našem životě*, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 1995, s. 136.

³⁶ Augustyn Jozef, *Sexualita v našem životě*, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 1995, s. 137.

³⁷ srov.: Gn. 16; 38,1-30; Lev.18, 1–20 a 20, 17–21; Rút 4,13–17.

³⁸ Jan Pavel II., *Dopis rodinám*, 1994, s. 6.

³⁹ Zákon č. 89/2012., občanský zákoník, § 656.

K svatebním zvykům v Izraeli patří, že o půlnoci ve slavnostní atmosféře přichází ženich do domu nevěsty a v průvodu si ji odvádí do vlastního domu. Smyslem zvyku je ukázat, že nevěsta už nepatří do původní rodiny, ale že si společně se svým ženichem zakládají novou rodinu.⁴⁰ Muž a žena, kteří v sobě našli zalíbení, svým intimním soužitím nejen fyzicky, ale též psychicky se „oddělují“ od svých rodičů. Jde o zásadní předěl v životě člověka, že návrat do původního stavu již není plně myslitelný. Intimní soužití s druhým představuje kvalitativně novou životní zkušenost, která člověka formuje a zavazuje. Vrátili-li se po „rozpadlém“ soužití s partnerem do „otcovského domu“, nikdy již do původní pozice syna či dcery, kterou zastával před odchodem za svým partnerem. Sebeuspokojování bez závazku a odpovědnosti z podstaty nemůže vést k vzájemnému sdílení, tedy dávání a přijímání. Svätý Jan Pavel II. vyslovil velmi jemné varování, že muž a žena jsou „ohrožováni nenasytností“⁴¹, která sleduje sebeuspokojování bez odpovědnosti. A to je otázka mravní, která narušuje vnitřní rovnováhu člověka. Manželé mají žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí. O uspokojování potřeb rodiny jsou povinni oba manželé pečovat podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Při uzavírání manželství dle občanského práva se předem nezkoumají všechny překážky pro uzavření manželství z hlediska církevního práva. O uzavření manželství se vede centrální matrika, matrika vedená církvemi slouží jen pro církevní potřebu.

Nelze však zapomenout ani na bezdětné manželství, je třeba najít prostor pro hledání povolání obou partnerů v tomto stavu, jehož řešením může být naplnění příslibu přijetí potomstva a jeho výchovy jinou než biologickou cestou, a to buď adoptí dětí nebo společnou péčí o některé nuzné či potřebné. Statečné manželství je spojené se zátěží vnějšími vlivy jako je řešení otázek bydlení, financí, nemoci, ztráty zajištění či práce.⁴² Statečné je každé manželství, které ve společném soužití dokáže tyto překážky zdolat a překonat. Křesťanské manželství je v tomto posilováno společně sdílenou vírou, modlitbou a láskou.

Pro soužití muže a ženy je přirozeně očekávána jejich funkce reprodukční. Každý pár navazuje na onen odvěký řetěz generací, který spojuje přítomnost s minulostí a který vytváří základ pro budoucnost. Proto by společnost měla rodinu chránit a podporovat. Otec a matka žijící ve společné domácnosti představují pro dítě základní sociální jistotu, po které děti bytostně touží. Každodenní péče o dítě, prožívání radostí i starostí působí na sociální zralost

⁴⁰ Vella Elias, Výstup na horu manželství, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2014, s. 66.

⁴¹ František. Láska v manželství, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2016, s. 72.

⁴² srov.: Ambros Pavel, Evangelium pro rodinu dnešní doby, Pastorační výzvy, Opatrný Aleš, Rodina a krize, Refugium Velehrad– Roma s.r.o., Olomouc, 2014, ss. 161–169.

matky, otce a rodiny jako celku. Všechna práva a povinnosti rodičů vznikají narozením dítěte a oba rodiče jsou si při jejich výkonu rovni.

3.3. Početí potomka má svůj čas

Správný časový úsek života pro založení rodiny je nevratný. Výchovu k rodičovství, mateřství a otcovství je třeba systematicky zařadit jak do výchovy dětí v rodině tak ve vzdělávacích institucích. Zejména rizika s předčasným soužitím mladých lidí a antikoncepcí, kterou nutně používají a posouvání porodu do relativně vysokého věku ženy (který se mimochodem dnes vydává za cosi moderního a samozřejmého) má mnoho nebezpečství a nepřírozeností. V této životní nejlidštější otázce jsou extrémy (příliš nízký či příliš vysoký věk rodičů) obecně nepřijatelné, neboť nutně deformují rodičovství i další průběh života toho, kdo se z takových spojení narodí (nemluvě o rizicích zdravotních, sociálních a ekonomických).⁴³ Hormonální antikoncepce žen, zejména velmi mladých dívek, je samostatné téma. Nabídka hormonální antikoncepce jako prevence proti akné a zároveň ochrany před nechtěným těhotenstvím v sobě nese rizika nejen zdravotní, ale daleko hlubší v soužití párů. Hormonální antikoncepce nejen že brání vzniku nových lidských životů, ale závažně ovlivňuje zdraví už žijících žen. Oba rodiče by si měli uvědomit, že kromě zdraví budoucí matky jde i o zodpovědnost, do jakého biochemického vnitřního prostředí matky přijmou své dítě – zda do prostředí, které někdy bylo řízeno syntetickými hormony nebo do prostředí, které řídily a řídí vlastní pohlavní hormony. Z hlediska významu pro vlastní rodinu a vlastní národ je důležité dát přednost genialitě vlastní hormonální soustavy.⁴⁴ Důsledkem užívání hormonální antikoncepce může být neplodnost ženy.

Stigma neplodnosti se stává stále větším a mimořádně vážným společenským problémem. Vychází ze sociálně konstruované zkušenosti dnešní doby. Medicína a společenské mínění ve své podstatě napomáhá traumatu neplodnosti, ač by mnohdy ani nemusela vzniknout. Medicína a osvěta ke kontrole reprodukčních schopností dnes začíná dlouho před úmyslem počít potomka. Výchova a vztah k rodičovství se dnes v západní společnosti projevuje jako plánované období ne-rodičovství, které může vést až k pojetí neplodnosti jako stigmatizovaného statusu soudobé společnosti. Odkládání rodičovství za hranici optimálního biologického věku k početí zahrnuje riziko neplodnosti. Na rozdíl od určitého „dozrávání k rodičovství“, které je postupné a přirozené, vliv na reprodukční plány je vnímán náhle se

⁴³ Radvanová, S – Zuklínová M., Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva, C.H.Beck, Praha 1999, s. 5.

⁴⁴ srov.: Laurinec Jozef, Dopady hormonální antikoncepce na ženské tělo [2018-01-20]

<<https://hnutiprozivot.cz/linka-pomoci/2594-dopady-hormonalni-antikoncepce-na-zenske-telo>>.

vynořující, je nezpochybnitelný, všeobecný a stresující. V určité fázi životní dráhy dochází, zejména u žen, ke zjištění, že v době, kterou považují za nejlepší možnou pro rodičovství, se jejich plány nenaplní. Je to paradox, šok, hořké zklamání. Vědomí neplodnosti je vždy spojené s pocitem studu, viny, selhání a nedostatečnosti. Trauma bezdětných jednoznačně vychází z absence biologické vazby mezi potomkem a rodiči.⁴⁵ To však nevylučuje opak, tedy takové páry, které programově děti nechtějí. Pak neplodnost páru je žádaná.

Dnes medicína může pomoci neplodným párům asistovanou reprodukcí s využitím dárcovských buněk – spermie, vajíčka nebo celého embrya. Ženy jsou všem způsobům řešení neplodnosti nakloněny ve větší míře než muži, a to z důvodu biologické touhy po naplnění mateřství. Fakticky se žena stává matkou v okamžiku porodu svého prvního dítěte. Její mateřství se ale utváří již dávno předtím. Vyrůstá z mnoha faktorů, z nichž nejdůležitější jsou osobní (genetická) dispozice; vliv vlastní matky a rodiny, z nichž žena pochází; těhotenství a porod; vliv společnosti, ve které žena žije.⁴⁶ Nebo přichází do úvahy otázka adopce. Dopady těchto rozhodování jsou dalekosáhlé a nejsou jednoduché.

Všechno má určenou chvíli a veškeré dění pod nebem má svůj čas (Kaz 3,1). Je čas rození, dětství, dospívání, milování, až po stárnutí a skon. A Kazatel pokračuje: Poznal jsem, že vše, co činí Bůh, zůstává na věky, nic k tomu nelze přidat ani z toho ubrat (Kaz. 3,14), lepší je moudrý chlapec, než starý král, ale hloupý, který nedovede přijmout poučení (Kaz. 3, 13). Kdo ustrne v rozvoji své osobnosti, promarní svoje životní role, většinou se nedočká plodů, které manželství nabízí.

3.4. Občanské právo a přirozený vztah muže a ženy pro založení rodiny

Z hlediska práva je mezilidský vztah, cizím slovem interpersonální vztah (chápáno jako vztah lidí). Je obecná vlastnost konkrétního člověka, která se váže k jinému člověku nebo skupině lidí. Je založen na schopnosti najít, budovat, udržet, případně ukončit vztah. I mezi lidmi mohou působit vztahy jednostranné či oboustranné. Příkladem jednostranného vztahu mezi dvěma lidmi budiž třeba platonická láska (pozitivní vztah) nebo závist či nenávisť (negativní vztah). Oboustranným (obapolným) příkladem vztahu je přátelství či opravdová láska, ta může být doprovázena i sexuálním vztahem. Sexuální vztah nemůže být základem manželství nebo trvalého partnerství, avšak patří do oboustranného vztahu. Mezilidské vztahy se s ubíhajícím

⁴⁵ srov.: Slepíčková Lenka, Diagnóza neplodnost, Sociologické nakladatelství SLON, Masarykova univerzita, Brno, 2014.

⁴⁶ srov.: Labusová Eva, Jak se rodí matka, [2018-02-19] <http://www.evalabusova.cz/clanky/jak_se_rodí_matka.php> .

časem přirozeně mění (vyvíjejí) a mohou být i ambivalentní. Cílem tvůrce právních norem pro vznik a trvání manželství, včetně založení rodiny, je právní úprava vztahů muže a ženy, které jsou přirozeným výsledkem trvalého citového vztahu dvou lidí (v evropské kultuře zpravidla opačného pohlaví; v jiných kulturách může být členy manželství více lidí apod.). Tímto přirozeným vztahem je manželství, a jeho základě vzniká rodina. Jedním ze smyslů rodiny může být i výchova dětí.

Zákonodárce by se měl řídit zásadami přirozeného práva, a především spravedlností, které jeho pozitivním zákonům teprve dodávají legitimitu. Základní zákonnou normou, která upravuje manželství z pohledu občanského práva v ČR, je Občanský zákoník. Upravuje podmínky pro vznik manželství, neplatnost a neexistenci manželství. Definuje vztahy mezi manžely, především jejich práva a povinnosti vůči sobě navzájem a směrem k dětem. Upravuje podmínky pro zánik manželství smrtí, prohlášením manžela za mrtvého a rozvodem. Občanský zákoník považuje manželství za trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem⁴⁷. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí. Muž a žena, kteří chtějí spolu uzavřít manželství, mají předem poznat navzájem své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav, aby mohli založit manželství, které splní svůj účel. Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy před úřadem, který je pověřen vést matriky, popřípadě úřadem nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti, oprávněné k tomu zvláštním předpisem. Prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků. Při uzavírání manželství dle občanského práva se předem nezkontrolují překážky pro uzavření manželství. Uzavřít manželství lze formou občanského nebo církevního sňatku.

3.5. Základní rodičovská práva

„Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti.“⁴⁸ Rodičovská práva jsou souhrnem práv a povinností rodičů, které mají rodiče při péči o nezletilé dítě. Nikdo totiž rodiče nemůže nutit k tomu, aby práva a povinnosti z rodičovské zodpovědnosti pro něj vyplývající vykonával.

⁴⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 655

⁴⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 858

Pouhou skutečností, že práva a povinnosti nevykonává, rodič rodičovskou zodpovědnost neztrácí.⁴⁹

Rodičovská práva lze seřadit postupně po narození dítěte:

1. určit jméno a příjmení dítěte, a to ještě před jeho narozením,
2. dítě řádně vychovávat,
3. dítě řádně a prospěšně zastupovat s cílem zajistit dítěti řádný rozvoj do doby než nabude přiměřené rozumové a mravní dospělosti.

Optimální plnění těchto rodičovských povinností a práv předpokládá manželství, protože volné soužití muže a ženy vyžaduje pro každou oblast práv a povinností zvláštní vzájemná ujednání. Právo dítěte na oba rodiče je základním lidským právem. Děti chtějí mít jistotu, že oba rodiče a rodina, ve které vyrůstají, je přijímají a milují, že tyto vztahy trvají po celý život. Jak silně děti trpí rozchodem rodičů, dokládá anketa uskutečněná v Anglii mezi 1600 dětmi mladšími než deset let. „Na otázku, co by změnily, kdyby byly králem nebo královnou a mohly vydávat nové zákony, zaznělo nejčastěji: „Ban divorce!“, tedy „Zakažte rozvody!“. Mohou děti vykřičet své utrpení a strach hlasitěji, než to udělaly zde?“⁵⁰

Pro děti je velkým přínosem, pokud prožívají svoje vztahy ke svým prarodičům. Tři generace tvoří žijící součást jedné rodiny, prarodiče jsou důležití pro rozvoj osobnosti svých vnuků. „Od prarodičů se děti mohou naučit, že pouhá snaha být úspěšný nestačí. Prarodiče mají většinou aktivní věk za sebou, nebo pokud ještě pracují, nejsou už tolik orientováni na svou kariéru. I když ještě nejsou v důchodu, už si více méně ujasnili, čeho chtějí dosáhnout, a nemusejí vyvíjet příliš velké úsilí. Mohou se uvolnit, obracet k hodnotám, které v boji o existenci přicházely zkrátka. Generaci vnoučat mohou poukazovat na jiný životní styl, vyznačující se lidskou vzájemností.“⁵¹

3.6. Přirozené ukončení, anulace a rozvod manželství v civilním právu

Manželství coby právní vztah končí, když rozhodnutí o jeho ukončení se stane právně závazným, tj. ne účinným pro minulost (ex tunc), ale s účinkem do budoucna (ex nunc). Přirozeným koncem manželství je úmrtí některého z manželů. Pozůstalému nadále přísluší jistá práva z manželství, například je nositelem rodičovských práv nebo je oprávněn k dědictví po zesnulém partnerovi. Do této kategorie spadá prohlášení některého z manžela za mrtvého.

⁴⁹ srov.: Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, § 687.

⁵⁰ Kuby Gabriele, Globální sexuální revoluce, Kartuziánské nakladatelství 2013, s. 226.

⁵¹ Hauserová-Schönerová, I. Děti potřebují prarodiče. Praha, Portál, 1996. ss. 31–32.

Dále může nastat zrušení manželství, a to na základě prokazatelně neplatně uzavřeného sňatku. V podstatě jde o formu anulace sňatečného aktu. Jde o prokázání překážek k uzavření sňatku. Nebo manželství nemůže uzavřít nezletilý, který není plně svéprávný, osoba, jejíž svéprávnost byla v této oblasti omezena. Dále osoba, která již dříve uzavřela manželství, ani osoba, která již dříve vstoupila do registrovaného partnerství nebo jiného obdobného svazku uzavřeného v zahraničí, a toto manželství, registrované partnerství nebo obdobný svazek uzavřený v zahraničí trvá. Manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky v rodové linii, ani mezi sourozenci; totéž platí o osobách, jejichž příbuzenství vzniklo osvojením. Manželství nemůže být uzavřeno mezi poručníkem a poručencem, mezi dítětem a osobou, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, nebo pěstounem a svěřeným dítětem.⁵²

Rozvod manželství se řídí platným právem pro manželství v okamžiku rozvodu. Rozvod může být proveden jen soudním rozhodnutím. Manželství může být soudně rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. Soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, zjišťuje existenci rozvratu manželství, a přitom zjišťuje jeho příčiny. Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů. Přesto, že je soužití manželů rozvráceno, nemůže být manželství rozvedeno, byl-li by rozvod v rozporu se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabylo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody, přičemž zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu, nebo se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let. Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů.⁵³

3.7. Vliv křesťanství na institut přirozeného manželství

Křesťanské manželství se od doby prvotní církve uzavíralo a uzavírá svobodnou lidskou úmluvou, ale pro křesťany to bylo víc než smlouva. Nové chápání přijali Ježíšovi učedníci s odkazem na Starý zákon, neboť v manželství muže a ženy v tradici předků vnímali jako obraz Boha, vždyť Bůh stvořil člověka jako muže a ženu, aby byli jedno a aby byli obrazem Božím⁵⁴.

⁵² srov.: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, §§ 672–676.

⁵³ srov.: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, §§ 755 a 756

⁵⁴ srov.: Gn 1, 27–28;

Pavel vyzýval věřící, aby usilovali o dary lepší a proto jim chtěl ukázat ještě mnohem vzácnější cestu. To vznešenější cestou, jak ji Pavel charakterizuje, je láska, především Boží láska jim vylitá skrze Ducha svatého do srdce⁵⁵. Takovou lásku opěvuje v listu 1. Korintským na osnově, která se podobá starozákonní chvále Moudrosti.⁵⁶ V manželské lásce Pavel viděl přirozenou možnost darovat se druhému a v tomto darování najít sám sebe a své štěstí.⁵⁷ V důsledku toho vytvoření společenství života, tělesné společenství a o vzájemnou pomoc v životě. V manželství již první křesťané viděli obraz vztahu Krista a církve, jak Pavel píše Efezským: „Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své manželce, a budou ti dva jedno tělo. Je to velké tajemství, které vztahují na Krista a na církev.“⁵⁸

V západním křesťanství byla pro pojetí manželství po dlouhou dobu určující Augustinova koncepce manželského dobra, která, jak říká Pius XI. v encyklice *Casti connubii*, „nabízí jasný a vyčerpávající souhrn učení o křesťanském manželství“. Manželství je definováno jako hierarchické společenství ustanovené za účelem plnění a výchovy potomstva. Zaměření na potomstvo je první a nejvyšší dobro manželství, kterému jsou podřízena ostatní dobra a v nich obsažené cíle *bonum fidei* (věrnost, nerozlučitelnost) a *bonum sacramenti* (svátost, jednota) a v návaznosti na ně i legitimizována. Augustinova obranná koncepce v boji proti manichejcům a pelagiánům je vedena snahou poukázat na dobra, pro která je i manželství dobré, protože dané Bohem. S odkazem na ideál manželství v ráji, kde podle jeho přesvědčení byly děti v manželství, stejně jako i dnes, počaty skrze tělesné spojení muže a ženy, interpretuje plodnost člověka jako Boží dar a odmítá názor, že všechno tělesné je projevem zla. Pohlavní život není nutné zlo, které přišlo na svět skrze prvotní hřích, na rozdíl od sexuální žádostivosti, která není dílo Božího stvoření, nýbrž nedostatek padlé přirozenosti. V důsledku to pro něj znamená, že sexuální život mezi manželi je ospravedlnitelný jen úmyslem zplodit potomstvo, v opačném případě se jedná o hříšný čin, ale jen lehký. Celkově tedy pro Augustina „jedinou mravní pohnutko k manželství je plodit děti, rozmnožit úctu k Bohu a co nejvíce se vyvarovat žádostivosti“.⁵⁹

„Papež Pius XII. přesouvá akcent od tzv. Augustinova „modelu dober“ na tzv. „model cílů“ kanonického práva z roku 1917. V kánonu 1013, § 1 stojí: „Prvotní cíl (účel) manželství je plodit a vychovávat potomstvo, podružný vzájemná pomoc a prostředek k ukojení

⁵⁵ Ř 5,5

⁵⁶ srov.: Md 7, 22–30

⁵⁷ srov.: 1K 13, 1–13

⁵⁸ 1Ef 5,31

⁵⁹ Šrajfer Jindřich, *Nové pojetí manželství*, [2018-02-20] <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-1/Novo-pojeti-manzelstvi.html>> .

žádostivosti“. V kánonu 1081 § 2 se hovoří o právu „na tělo se zřetelem k úkonům o sobě způsobilým k plození potomstva“. Opomeneme-li svéráz právnické řeči, neunikne nám, že dva zmíněné modely se od sebe liší nejen obsahově, nýbrž také tím, že např. bonum fidei (věrnost) a bonum sacramenti (svátost) nejsou zařazeny mezi manželské cíle. Snahou Pia XII. je upevnit tradiční hierarchické učení manželských cílů ve smyslu závislosti a bytostného podřízení sekundárních cílů cíli primárnímu, kterým je plození a výchova potomstva. Reaguje tím na společenská a teologická pojetí, která upřednostňují v manželském životě personální hodnoty. Podle papeže tyto tendence neznamenají jenom závažné překroucení stvořitelského řádu, nýbrž vyvolávají vážnou obavu, že v důsledku takových pojetí sklouznou jednotlivá manželství k egoistickým tužbám citového a tělesného uspokojování vlastních zájmů manželů. Jestliže papež akceptuje pozitivní význam personální hodnoty manželství, pak jen v podřízenosti hlavnímu cíli. Stejně jako jeho předchůdce Pius XI. vnímá každý manželský akt víceméně jako potenciální akt plození, který musí vždy zůstat otevřen pro nový život“⁶⁰

Soudobé pojetí manželství v *Gaudium et spes* představuje v katolické tradici rozhodující zlom. Kapitola druhá dotčené pastorální konstituce „Jak podpořit důstojnost manželství a rodiny“ uvádí konstatování, že šťastný život člověka i lidské a křesťanské společnosti těsně souvisí s dobrým stavem manželského a rodinného společenství.⁶¹ Manželství už není primárně pojímáno jako pohlavní společenství za účelem plození a výchovy dětí, nýbrž poprvé zcela jako společenství života a lásky. Vědomě je upouštěno od jednostranného právního pojímání manželství s přesně vymezenými právy a povinnostmi. Jde v první řadě o manželské společenství, svazek dvou navzájem se darujících osob, které vzniká skrze osobní porozumění muže a ženy, jejichž přirozeným plodem a zároveň vrcholem jsou děti. Ve středu tohoto spojení je sjednocování v pravé lásce, oboustranné zdokonalování a k službě připravená láska. Jde o partnerskou lásku mezi mužem a ženou, ve které se navzájem uznávají jako rovnocenní a respektují se ve svém mužství a ženství.⁶²

⁶⁰ Šrajber Jindřich, *Nové pojetí manželství*, [2018-02-20] <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-1/Novo-pojeti-manzelstvi.html>>.

⁶¹ srov.: GS 47

⁶² GS 48

4. Manželství podle Starého zákona

Bible klade instituci manželství do samého ráje hned vedle soboty jako nejstarší ustanovení Boží. Manželství není důsledkem lidského hříchu, nýbrž nejstarším řádem, Božím řádem. Bůh je nejen ustanovitelem, ale i ochráncem a posvětitelům manželského života (Gn 2,21–42). Manželství předpokládá muže a ženu jako celek, teprve muž a žena dohromady jsou člověk. V důsledcích to znamená jednoženství a jednomužství.⁶³

4.1. Institut manželství v náboženském právu Starého zákona

Manželství jako zvláštní vztah mezi mužem a ženou je ve Starém zákoně zmíněno hned v první části Bible. Jde o zprávu o stvoření.⁶⁴ Bůh stvořil člověka jako společenství muže a ženy, a to jako společenství člověka s Bohem. Muž a žena se mají po dosažení poznání své identity a biologické plnosti být jedno, aby byli obrazem Boha Stvořitele. Spojení muže a ženy, aby byli jedním tělem se děje aktivně: „Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem“⁶⁵ Stát se obrazem Božím podle podoby Boha⁶⁶ je proces součinnosti tří subjektů: Stvořitele, konkrétního muže a konkrétní ženy, jehož cílem je vznik nadpřirozeného, Bohem daného společenství. To je stvrzeno ustanovením Boha, je jeho obrazem, kdy muž a žena dostávají od Boha jeho podobu. Podobnost s Bohem je v příkazu spoluutváření světa, který obsahuje zvláštní požehnání a povolání k plodnosti.⁶⁷ První a druhá kapitola První knihy Mojžíšovy Genesis je „Chartou Magna“, od které se odvíjí pojem a obsah manželství v židovském a křesťanském chápání.

Starý zákon na četných místech zmiňuje manželství jako zaslíbení a požehnání. K prvním zmínek o manželství mezi konkrétně uvedenými osobami Starého zákona je rodina Noema: „S tebou učiním smlouvu. Noemovi řekl Hospodin: Vejdeš do archy a s tebou tvoji synové, tvá žena i ženy tvých synů.“⁶⁸ Když odpadla voda po potopě a byla obnovena země, řekl Hospodin Noemovi: I vyjdi z archy ty a s tebou tvá žena i tvoji synové a ženy tvých synů. Bůh Noemu a jeho synům požehnal a řekl jim: „plodte se a množte se a naplňte zemi, ... neboť člověka Bůh

⁶³ srov.: Novotný Adolf, Biblický slovník Edice Kalich, Praha 1956, s. 399.

⁶⁴ Gn 1,26–28 a 2,4n.

⁶⁵ Gn 2, 24.

⁶⁶ Gn 1, 2.

⁶⁷ Gn 1,28.

⁶⁸ Gn. 6,18

učinil, aby byl obrazem Božím.“⁶⁹ Starý zákon zná manželství jako povolání a smlouvu. Prvně o tom čteme ve Starém zákonu příběhu o Abrahámovi: „Odejdi ze své země, ze svého rodiště a z domu svého otce, do země, kterou ti ukážu. Učiním tě velikým národem a požehnám tě“. „Abram poslechl Hospodina a odešel ze své země, ze svého rodiště a z domu svého otce do země, kterou mu ukázal Hospodin, vzal svoji ženu Saraj a Lota, syna svého bratra se vším jméním“.⁷⁰

4.2. Vyvolený národ a vazba jeho členů k manželství ve Starém zákoně

Ráz starozákonní rodiny vyjadřuje, že teprve muž a žena dohromady tvoří člověka. Proto rodina již ve SZ tvořila základ společenského života tak, že Izraelec nedovedl myslit o menších nebo větších celcích lidské společnosti jinak, než v pojmech vyrostlých z rodinného života. Přitom je třeba mít na paměti, že rodina pro Izraelce byla nejen fyzickou, ale i psychickou (duševní a duchovní) pospolitostí, tvořila základní kultickou jednotku.⁷¹

Již Abraham coby stařec pokročilého věku přikázal svému služebníku: „Půjdeš do mé země a do mého rodiště a vezmeš odtamtud ženu pro mého syna Izáka.“⁷² Výběr žen pro syny Izákovy byl limitován příslušností k vyvolenému národu: „Neber si ženu z dcer kenaanských“.⁷³ Pro Izraelity bylo manželství přirozenou součástí života jedince a komunity. V židovském prostředí byl sňatek vázán na náboženský a na židovský právní systém. Manželství bylo povoleno jen mezi Židy, přičemž se židovská příslušnost předávala matkou.⁷⁴ Svatební akt byl přesně specifikován náboženským právem, a to z tradic biblických⁷⁵. Vstup do manželství a zplození potomků je v židovské tradici chápáno jako naplnění nejdůležitějšího přikázání Stvořitele, tudíž se očekávalo, že každý muž vstoupí do manželství a zplodí potomky. Vstup do manželského stavu se považuje za Boží přikázání ve směru k muži, nikoli k ženě. Podle Bible muž získává ženu, protože on opouští svého otce a matku a přilne ke své ženě.⁷⁶ Manželstvím žena v průběhu svého života přecházela z otcovy moci do moci svého manžela, který za ni předem otci zaplatil. Dívčina dospělost byla počítána od její první menstruace (menarche).

Svatbě předcházelo sepsání svatební smlouvy (ketuba), v níž muž mimo jiné slibuje, že ji nenechá bez prostředků (smlouva se udržela do dnešní doby). Celibát v tomto prostředí není

⁶⁹ Gn 8, 15; 9,6.

⁷⁰ srov.: Gn 12, 1–5.

⁷¹ Novotný A. Biblický slovník, Edice Kalich Praha, 1956, s. 785.

⁷² Gn 24, 4.

⁷³ Gn 28, 1.

⁷⁴ Příslušnost ke kněžským rodům kohenů a levitů však naopak otcem.

⁷⁵ srov.: Newman Jaakov, Judaismus od A do Z, Sefer, Praha, 2004, s. 88

⁷⁶ Gn 2, 24.

žádoucí, ve Starém zákoně není výraz pro starého mládence.⁷⁷ Naopak nalezneme záznamy o polygamii jako např. u Abrahama⁷⁸, Gedeona⁷⁹, Davida⁸⁰, Šalamouna⁸¹, Elkana⁸² či Jakoba⁸³. Tento projev vůle byl součástí právního aktu, který předcházel svatbě, označovaný jako zasnuby. Během zasnub docházelo k výměně darů. Jednak ženichem rodičům nevěsty.⁸⁴ Později se tento dar nahradil jiným předmětem, kterým byl prsten nebo mince. A jednak darem rodičů nevěsty ženichovi v podobě věna. Tento akt měl právní formu v podobě předmanželské smlouvy. Žena musela se sňatkem souhlasit, a to dobrovolně. K sňatku docházelo za přítomnosti dvou svědků, kteří nahrazovali celé společenství. Proto svědci museli být právně způsobilí a vzájemně – ani ke svatebnímu páru – nepříbuzní. Tím byla zaručena nestrannost svědectví⁸⁵.

⁷⁷ Nový biblický slovník, 1. vydání, Praha: Návrat domů, 1996, s. 580.

⁷⁸ srov.: Gn 16,3.

⁷⁹ Sd 8,30.

⁸⁰ 2 Sam 5,13–16

⁸¹ 1Kr 11,1.

⁸² 1S 1–2.

⁸³ Gn 29, 15–30.

⁸⁴ Gn 34,12; Ex 22,16.

⁸⁵ srov.: Newman Jaakov, *Judaismus od A do Z*, Sefer, Praha, 2004, s. 88.

5. Institut manželství v Novém zákoně

Podle Evangelia rodina není sama sobě účelem. Jejím úkolem je oslavovat Boha a zobrazovat na zemi společenství mezi Bohem a jeho stvořením. Rodina je prvním místem, kde dítě slyší zvěst o živém Bohu a Ježíši Kristu a kde celý život má být posvěcen vůní Božího slova. Všechny dary Ducha svatého, o kterých mluví apoštol Pavel (1K 12), mají být přijímány především v rodině.

5.1. Manželství jako tvořitelství akt Hospodina

Manželství v NZ vychází z tradice SZ, jako člověkem respektovaný vrcholný stvořitelství akt Hospodina, kterým se člověk stává Božím obrazem. Důvěrné společenství života a manželské lásky, které Stvořitel založil a vybavil vlastními zákonitostmi, se uskutečňují manželskou smlouvou neboli neodvolatelným souhlasem. A tak lidským úkonem, jímž se manželé vzájemně sobě dávají a přijímají, vzniká i před společností stav podle Božího řádu pevný; tento posvátný svazek nezávisí na lidské libovůli, a to z ohledu na dobro manželů, potomstva a i společnosti.⁸⁶ Manželství zůstává povoláním a dobrem pro člověka na cestě k Bohu. Konečný obraz člověka, ke kterému je člověk stvořen, podle Ježíše přesahuje manželství a je plnější: „Lidé přítomného věku se žení a vdávají. Avšak ti, kteří byli hodni dosáhnout budoucího věku a vzkříšení z mrtvých, nežení se ani nevdávají. Vždyť už nemohou zemřít, neboť jsou rovni andělům a jsou syny Božími, poněvadž jsou účastni vzkříšení.“⁸⁷ U Matouše nalezneme obdobnou řeč Ježíšovu o manželství⁸⁸, když za Ježíšem přišli saduceové, kteří nevěřili ve vzkříšení a položili mu otázku, co bude podle řádu švagrovství se ženou, která měla za života sedm bratrů a ani jednomu neporodila potomka. Ježíš jim odpovídá: „Mýlíte se, neznáte Písma ani Moc Boží. Po vzkříšení se lidé nežení ani nevdávají, ale jsou jako nebeští andělé.“⁸⁹

Marek v 10. kapitole připomíná okolnosti, za kterých Ježíš hovořil o manželství.⁹⁰ Obdobně jako Matouš zaznamenává zásadní rozhovor Ježíš s farizeji za přítomnosti velkých zástupů, které šly za Ježíšem: „Tu k němu přišli farizeové a pokoušeli ho: „Je dovoleno propustit manželku z jakékoli příčiny?“ (Mt 19, 3) Farizeové se pokusili Ježíše vmanévrovat do situace,

⁸⁶ GS 48.

⁸⁷ L 20, 34–36.

⁸⁸ srov.: Mt 22, 23–33.

⁸⁹ Mt 22, 29–30.

⁹⁰ srov.: Mk 10, 1–12.

aby buď byl v rozporu se Zákonem, nebo si protiřekl ve svém učení. Ježíš jim odpovídá s odkazem na SZ, jak tomu bylo na počátku při stvoření. Přitom klade důraz na monogamii a nerozlučitelnost manželství.⁹¹ U Matouše se Ježíš zmiňuje o manželství ve vztahu k cizoložství, a to po Blahoslavenství (Mt 5, 1–12) a dovršení Zákona a Proroků (Mt 5, 17–20). Tudíž užívá slova: „Slyšeli jste, že bylo řečeno: „Nezcižolžíš“. Já však vám pravím, že každý, kdo hledí na ženu chtivě, již s ní zcižolžil ve svém srdci“ (Mt 5, 27–28). Po pojednání o cizoložství následuje samostatný výrok Ježíše o rozluce: „Já však vám pravím, že každý, kdo propouští svou manželku, mimo případ smilstva, uvádí ji do cizoložství; a kdo by se s propuštěnou ženou oženil, cizoloží.“ (Mt 5, 32). Tím Ježíš neříká, že by stvoření muže a ženy bylo Božím prvním stvořitelským činem, ale že jsou oba součástí řádu stvoření od doby, kdy byl ještě dokonalý a neporušený.⁹²

Evangelista Lukáš cituje výrok Ježíše na téma manželství rovněž s odkazem na SZ, a to spolu s podobenstvími o nepoctivém správci (16, 1–8), o boháči a Lazarovi (16, 19–31) a o majetku (16, 10–14): „Spíše pomine nebe a země, než aby padla jediná čárka Zákona. Každý, kdo propouští svou manželku a vezme si jinou, cizoloží; kdo se ožení s tou, kterou muž propustil, cizoloží.“ (L 16, 17–18) V důsledku označuje nové sňatky rozvedených mužů za cizoložství. Zdá se, jako by se stigma cizoložství týkalo jen mužů. Tento dojem může mít podtext, že Ježíš v dané situaci odpovídal na otázky mužů. Ženy byly na svých mužích závislé, když byly propuštěny, byly tím vystaveny hanbě (Mt 1, 19). Přičemž ve SZ (Lv 20,10 a Dt 22,22) se trest za cizoložství týkal obou. V čem synoptici shodně a jednoznačně citují slova Ježíšova? Kdo propouští svou manželku a bere si jiného muže, dopouští se cizoložství. Totéž však platí i o ženě. Jedinou odlišností je výrok o možné rozluce manželství u Matouše, který zmiňuje možnost rozluky pro smilstvo. Můžeme usuzovat, že tento důvod evangelista uvádí s ohledem na praxi té doby, kdy smilstvo se vztahovalo především na prostitutky a nevěstky.⁹³ Židé, Římané a Řekové nezpochybňovali, že cizoložství je legitimním důvodem k rozluce manželství.⁹⁴ Nelze přehlédnout, jak na Ježíšova slova reagovali jeho učedníci: „Když je to mezi mužem a ženou takové, je lepší se neženit. On jim odpověděl: „Ne všichni pochopí to slovo; jen ti, kterým je to dáno.“ (Mt 19, 10–11). Pro Ježíše bylo a je manželství od počátku světa Bohem ustanovené a nerozlučitelné.

⁹¹ srov.: Mt 19, 3–9.

⁹² Dora Robert, OSA, Setrvat v Právě Kristově, Kartuziánské nakladatelství, Brno 2015, Mankowsky Paul, SJ, Pánovo učení o rozvodu a novém sňatku v biblických textech, s. 35.

⁹³ Dora Robert, OSA, Setrvat v Právě Kristově, Kartuziánské nakladatelství, Brno 2015, Mankowsky Paul, SJ, Pánovo učení o rozvodu a novém sňatku v biblických textech, s. 43.

⁹⁴ srov.: Nový biblický slovník, 1. vydání, Praha, Návrat domů, 1996, s. 582.

Pavel se ve svých listech dotýká otázky nerozlučitelnost manželství. V listu Korintským v 7. kapitole píše o manželství a zdrženlivosti, přičemž je důležité vzhledem k Pavlovi odvolání, že jeho slova pochází od Pána: „Těm, kdo žijí v manželství, přikazuji – ne já, ale Pán- aby žena od muže neodcházela. A když odejde, ať zůstane neprovdána nebo se s mužem smíří; a muž ať ženu neopouští.“ (1K 7, 10–11). Pavel s ohledem na svoji pastorační působnost uvádí možnost nového uzavření manželství. Uvádí dva případy. Prvním je, když manžel (manželka) umírá: „Žena je vázána zákonem, pokud žije její muž. Jestliže muž umře, je svobodná a může se vdát, za koho chce, ale jen v Kristu.“ (1 K 8, 39–40). V listu Římanům: „Vdaná žena je zákonem vázána k žijícímu manželovi; když však muž zemře, je zproštěna zákona manželství.“ (Ř 7, 2). Druhým případem je nesoulad při respektování duchovních hodnot v manželském soužití mezi věřícím a nevěřícím: „Chce-li nevěřící odejít, ať odejde. Věřící nejsou v takových případech vázáni. Bůh nás povolal k pokoji. Víš snad ženo, zda se ti podaří přivést muže ke spáse? Víš snad, muži, zda se ti podaří přivést ženu ke spáse?“ (1 K 7 15–16). Pro Pavla je spása člověka více než setrvání v neutěšených vztazích manželů, jejichž vzájemné pnutí vychází z postoje k víře v Ježíšovo učení. Ani v této kapitole Pavel neuvádí, že takové rozloučení manželů je důvodem pro uzavření nového manželství s nevěřícím.

5.2. Vztahy mezi manžely podle Nového zákona

Vztahy mezi manžely, jak jsou zaznamenány v Písmu, vycházely z dobových zvyklostí. Přesto v sobě obsahují vizi vztahu mezi mužem a ženou podle Božího záměru. Novozákonní výroky na téma vztahu mezi mužem a ženou mají svůj kořen ve výrociích starozákonních.

Apoštol Pavel se na několika místech dotýká otázky o postavení ženy k svému muži, jakou má muž odpovědnost za svoji manželku a na jakých principech by manželé měli spolu řešit svoje vztahy.

Vztah mezi mužem a ženou je v nejširší rovině zmíněný v listu Efeským v oddíle Povinnosti křesťana: „Podřizujte se jeden druhému z úcty ke Kristu“ (Ef 5,21) a „A vy otcové, nedrážděte svoje děti ke hněvu, ale vychovávejte je v kázni a napomínejte je (z pověření) Páně“ (Ef 6, 4), dále v listu Kolosanům v pokynech pro život v rodině: „Ženy, buďte svému muži podřízeny, jak se to sluší na křesťanky. Muži mějte svoji ženu rádi a nechovejte se k ní mrzoutsky.“ (Ko 3, 18–21).

Bible vždy chápala vztah mezi mužem a ženou jako základ rodiny. Boží řád pro rodinu podle Božího plánu pro manželství je zachycený již v úvodu Bible: „I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou“ (Gn 2,18) a „I uvedl Hospodin Bůh na člověka mrákotu, až usnul. Vzal jedno z jeho žeber a uzavřel to místo masem.“ (Gn 18,

21–24) na tyto pasáže se odkazuje Marek v pasáži rozhovoru Ježíše s farizei: „Od počátku stvoření Bůh učinil člověka jako muže a ženu; proto opustí muž svého otce i matku a připojí se je své manželce a budou ti dva jedno tělo; takže již nejsou dva, ale jeden“ (Mk 10, 6–9).⁹⁵ Bůh chtěl dobro pro člověka, jehož stvoření bylo završeno výrokem Boha: „Bůh viděl, že všechno co učinil, bylo velmi dobré.“ (Gn 1, 31). V této souvislosti čteme v Přísloví „Kdo našel ženu, našel dobro a došel u Hospodina zalíbení“ (Př 18, 22) a taktéž v listu Židům: „Manželství ať mají všichni v úctě a manželé ať jsou si věrni, neboť neřestné a nevěrné bude soudit Bůh.“ (Ž 13, 4).

Církev si je vědoma, že manželství a rodina patří k nejcennějším statkům lidstva.⁹⁶ Božský vzor pro manželství jako základ rodiny podle NZ, který se líbí Bohu, je zachycený v Pavlově listu Efeským, když uvádí klíčový znak nového života manželů, kterým je pokora: „V poddanosti Kristu se podřizujte jedni druhým: ženy svým mužům jako Pánu, protože muž je hlavou ženy, jako Kristus je hlavou církve, těla, které spasil. Ale tato církev je podřízena Kristu, tak ženy mají být ve všem podřízeny svým mužům. Muži, milujte své ženy, jako si Kristus zamiloval církev a sám se za ni obětoval, aby ji posvětil a očistil křtem vody a slovem; tak si On sám připravil církev slavnou, bez poskvrny, vrásky a čehokoliv podobného, aby byla svatá a bez úhony. Proto i muži mají milovat své ženy jako své vlastní tělo. Kdo miluje svou ženu, miluje sebe. Nikdo přece nemá v nenávisti své tělo, ale živí je a stará se o ně. Tak i Kristus pečuje o svoji církev; vždyť jsme údy jeho těla. Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své manželce, a budou ti dva jedno tělo. Je to veliké tajemství, které vztahují na Krista a na církev.“ (Ef 5, 21–33) Pavel upřesňuje, že v manželství jsou si oba rovni v těle Kristově, jak to čteme v listu Galatským: „Neboť vy všichni, kteří jste byli pokřtěni v Krista, také jste Krista oblékli. Není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši.“ (Gal 3, 27–28). Boží slovo se má zachovávat v rodině jako autorita, o tom čteme v druhém Pavlově listu Timotejovi, kdy Pavel připomíná Timotejovi jeho zbožnou výchovu. Ta se u Židů zakládala hlavně na Písmu: „Veškeré Písmo pochází z Božího Ducha a je dobré k učení, k usvědčování, k nápravě, k výchově ve spravedlnosti.“ (2Tim 3,16). O duchovním růstu v rodině čteme v listu Efeským: „Otcové nedrážděte své děti ke vzdoru, ale vychovávejte je v kázni a napomenutích našeho Pána.“ (Ef 6,4)

⁹⁵ Gn 1, 27; 2, 24 – Kristus pán tu uvádí dva důkazy z Písma, že se manželé nesmějí rozvést. „Bůh stvořil jednoho muže a jednu ženu, nařídil, aby se v manželství spojoval jeden s jednou. Kdyby totiž byl chtěl dovolit mnohoženství, byl by jedinému muži stvořil více žen“ (sv. Jan Zlatoústý).

⁹⁶ *Familiaris consortio*, O úkolech křesťanské rodiny v současném světě, Zvon České katolické nakladatelství, Praha 1992, s. 7.

Na jakých principech jsou založeny mezilidské vztahy v rodinách? V listu Kolosanům čteme: „Jako vyvolení Boží, svatí a milovaní, oblečte milosrdný soucit, dobrotu, skromnost, pokoru a trpělivost. Snášejte se navzájem a odpouštějte si, má-li kdo něco proti druhému. Jako Pán odpustil i vám, odpouštějte i vy. Především však mějte lásku, která všechno spojuje k dokonalosti. A ve vašem srdci ať vládne mír Kristův, k němuž jste byli povoláni v jedno společné tělo. A buďte vděční. Necht' ve vás přebývá slovo Kristovo v celém svém bohatství: se vši moudrostí se navzájem učte a napomínejte a s vděčností v srdci oslavujete Boha žalmy, chválami a zpěvem, jak vám dává Duch. Všechno, cokoli mluvíte nebo děláte, čiňte ve jménu Pána Ježíše a skrze něho děkujte Bohu Otci. Ženy podřizujte se svým mužům, jak se sluší na ty, kdo patří Pánu. Muži milujte své ženy a nechovejte se k nim drsně. Děti poslouchejte ve všem své rodiče, protože se to líbí Pánu.“ (Kol 3, 12–21) V listu Efeským píše: „Buďte spravedliví v lásce, ať ve všem dorůstáme v Krista. On je hlava, z něho roste celé tělo, pevně spojené klouby navzájem se podpírajícími, a buduje se v lásce podle toho, jak je každé části dáno.“ (Ef 4, 15–16). A Korintským píše: „Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy. Nemá radost ze špatnosti, ale vždycky se raduje z pravdy. Ať se děje cokoliv, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá.“ (1K 13, 4–7)

5.3. Odpovědnost ženy

Má vymezené místo v Božím řádu: „Ženě řekl: Velice rozmnožím tvoje trápení i bolesti těhotenství, syny budeš rodit v utrpení, budeš dychtit po svém muži, ale on nad tebou bude vládnout.“ (Gn 3,16) „Tu moudrost nikdo z vládců tohoto věku nepoznal; neboť kdyby ji byli poznali, nebyli by ukřižovali Pána slávy. Ale je psáno: Co oko nevidělo a ucho neslyšelo, co ani člověku na mysl nepřišlo, připravil Bůh těm, kdo ho milují.“ (1K 2, 8–9) A v době Pavlově nebylo dovoleno tento stav měnit: „Učit ženě nedovolují. Žena nemá mít moc nad mužem, nýbrž se má nechat vést. Vždyť první byl stvořen Adam a pak Eva. A nebyl to také Adam, kdo byl oklamán, ale žena byla oklamána a dopustila se přestoupení. Spasena bude jako matka, jestliže setrvá ve víře, lásce, svatosti a střízlivosti.“ (1Tm 2, 12–14)

Působí jako jeden díl týmu: „Srdce jejího muže na ni spoléhá a nepostrádá kořist.“ (Př 31, 11) je se svým mužem jedním tělem: „A řekl: Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své manželce, a budou ti dva jedno tělo, takže již nejsou dva, ale jeden. A proto co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!“ (Mt 19, 5–6). Žena má v manželství sdílet pravdivou lásku: „Buďte pravdiví v lásce, ať ve všem dorůstáme v Krista ... Proto zanechte lži a mluďte pravdu každý se svým bližním, vždyť jste údy téhož těla.“ (Ef 4, 15.25)

Vede domácnost: „Chci tedy, aby se mladší vdovy vdávaly, měly děti, vedly domácnost a nedávaly protivníku příležitost k pomluvám.“ (1Tim 5, 14) pro případ hněvu Pavel ženám připomíná: „Hněváte-li se, nehřešte. Nenechte nad svým hněvem zapadnout slunce.“ (Ef 4,26) Trpělivost a ochotu odpouštět: „abyste ... dělali čest svým životem, vždy skromní, tiší a trpěliví.“ (Ef 4,2) a „Snášejte se navzájem a odpouštějte si má-li kdo něco proti druhému. Jako Pán odpustil vám, odpouštějte i vy.“ (Ko 3, 13)

Pro Pavla zůstává důležitá podřízenost manželky, uvádí, že základem pro takový postoj je Kristus hlava církve. To však neznamená méněcennost ženy: „Ženy (ať jsou podřízeny) svým mužům, jako kdyby to byl sám Pán. Muž je totiž hlavou ženy, podobně jako je Kristus hlavou církve, sám spasitel svého tajemného těla.“ (Ef 5, 22–24) Ženy se mají mužům podřizovat „jak se to sluší na ty, kdo patří Pánu.“ (Kol 3, 18) Tím mají vydávat svědectví svatému životu: „Stejně i vy ženy, podřizujte se svým mužům; i když se někteří z nich vzpírají Božímu slovu, můžete je beze slov získat svým jednáním, když uvidí váš čistý život v báni Boží. Pro vás se nehodí vnější ozdoba – splétat si vlasy, ověšovat se zlatem, střídat oděvy - nýbrž to, co je skryto v srdci a co je nepomíjitelné: tichý a pokojný duch; to je před Bohem převzácné. Tak se kdysi zdobily svaté ženy, které doufaly v Boha. Podřizovaly se svým mužům, tak jako Sára poslouchala Abraháma a nazvala jej pánem. Vy jste jejími dcerami, jednáte-li dobře a nedáte se ničím zastrašit.“ (1P 3, 1–6)

Je vnějším znamením coby manželka na veřejnosti, a to ve shromáždění církevní obce, neboť se v době Pavlově považovalo za neslušné, když se objevila žena ve společnosti prostovlasá. Ženy měly dbát těchto zvyků: „Muž přece nebyl stvořený pro ženu, ale žena pro muže. Proto má žena nosit na hlavě závoj (na znamení své podřízenosti), a to kvůli andělům. Ostatně v křesťanství je žena závislá na muži a muž zase na své ženě.“ (1K 11, 10–11) Zmínka „kvůli andělům“ je důležitá, neboť ženy měly účast na posvátných shromážděních.⁹⁷

Plní potřeby manžela, jak se praví v Přísloví: „Prokazuje mu jen dobro a žádné zlo po celý svůj život.“ (Př 31, 12), je mu pomocnicí: „I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou“. (Gn 2, 18) proto součástí této vzájemnosti je i intimní tělesný vztah s manželem: „Žena nemá své tělo pro sebe, ale pro svého muže. Podobně ani muž nemá své tělo pro sebe, ale pro svoji ženu. Neodpírejte se jeden druhému, leda se vzájemným

⁹⁷ srov.: Iz 6,2 – andělé si před Hospodinem zahalují tvář. Apoštol je dává ženám za vzor, aby i ony měly při bohoslužbách na hlavě závoj.

souhlasem a jen na čas, abyste byli volní pro modlitbu. Potom buďte zase spolu, aby vás satan nepokoušel, když byste se nemohli ovládnout.“ (1K 7, 4–5)⁹⁸

Nevyhledává konflikty ani nemá být určovatelkou dobra: „Zbožnost, která se spokojí s tím, co má, je už sama velkým bohatstvím.“ (1Tm 6,6)⁹⁹ „Lépe je bydlet na střeše v koutku, než se svárlivou ženou ve společném domě.“ (Př 25,24) a „Neštěstím pro otce je hlupák; svárlivá žena jak neustálé zatékání vody.“ (Př 19, 13) Svého muže podporuje a povzbuzuje a především miluje, jak je uvedeno ve Velepísni o lásce, která je nejvyšším dobrem v prvním listě Pavla Korintským. (srov. 1K 13, 4–7)

Má účast spolu s mužem na životě církve, proti židovským zvykům Pavel vyzdvihuje zásluhy žen na šíření Božího slova na příkladu manželské dvojice vzácných a obětavých křesťanů,¹⁰⁰ kdy vydali v sázku život pro Pavla: „Pozdravujte Prisku a Akvilu, mé spolupracovníky v díle Krista Ježíše.“ (Ř 16, 3) a „Pozdravují vás církev v Asii. Velice vás v Pánu pozdravuje Akvilas a Priska spolu s církví, která se shromažďuje v jejich domě.“ (1K 16, 19)

Věnuje se misii především v modlitbě a pohostinnosti: „Z naděje¹⁰¹ se radujte, v soužení buďte trpěliví, v modlitbách vytrvalí. Sdílejte se s bratřími v jejich nouzi, ochotně poskytněte pohostinství.“ (Řím 12, 12–13) Pohostinnost vnímal Pavel jako křesťanské povolání. Jakmile židé nebo pohané uvěřili v Krista, obdrželi občanství Božího města (Ef 2, 12n; Fp 3,20; Ž 11, 10.16), a tím nastalo vůči světu odcizení. Proto jsou křesťané na tomto světě jen přistěhovalci a pohostinní a vždy připraveni upustit své přebývání na zemi.¹⁰²

5.4. Odpovědnost muže

Vykonává vůdčí roli. Očekává se od něj odpovědnost coby ochránce a zajišťovatele obživy: „Protože muž je hlavou ženy, jako Kristus je hlavou církve, těla, které spasil.“ (Ef 5, 23) „Proto i muži mají milovat své ženy jako své vlastní tělo. Kdo miluje svou ženu, miluje sebe. Nikdo přeci nemá v nenávisti své tělo, ale živí je a stará se o ně.“ (Ef 5, 28–29)

Zajišťuje blaho a prosperitu rodiny a přebírá kontrolu za výchovu svých dětí: „Má dobře vést svou rodinu a mít děti poslušné a počestné, nedovede-li někdo vést svou rodinu, jak se bude

⁹⁸ Takovou rovnost mezi mužem a ženou v manželském životě a výlučnou vázanost jednoho na druhém zavedlo až křesťanství.

⁹⁹ srov.: (Fp 4, 11–12) - Kdo je opravdu zbožný, je spokojený s tím, co má.

¹⁰⁰ srov.: Sk 18, 2; 1 K 16,19; 2 Tm 4,19.

¹⁰¹ Naděje je zaměřena na slavný příchod Kristův na konci věků.

¹⁰² srov.: Novotný A. Biblický slovník, Edice Kalich Praha, 1956, s. 661.

starat o Boží církev?¹⁰³ (1Tm 3, 4–5). Prokazuje lásku a jedná po vzoru Kristově: „Muži, milujte své ženy, jako si Kristus zamiloval církev a sám se za ni obětoval.“ (Ef 5,25), a to jednáním a skutky: „Dítky, nemilujte pouhým slovem, ale opravdovým činem.“ (1J 3, 18) Mají zajišťovat finanční a materiální podporu: „Kdo se nestará o své blízké a zvláště o členy rodiny, zapřel víru a je hroší než nevěřící.“ (1Tm 5,8)

Prokazuje soucit bez vypočítavosti: „Nakonec pak: Všichni buďte jedné mysli, soucitní, plní bratrské lásky, milosrdní a pokorní, neodplácejte zlým za zlé ani urážkou za urážku, naopak žehnejte; vždyť jste byli povoláni k tomu, abyste se stali dědici požehnání.“ (1P 3, 8–9) Mají prokazovat nezištnou ohleduplnost, jak Pavel uvádí ve Velepísni lásky (srov. 1K 13 4–7), chránit se hrubosti a zatrpklosti: „Muži, milujte své ženy a nechovejte se k nim drsně.“ (Ko 3, 19) Praktikuje stav lásky nejen jako vlastní vůli: „A to je Jeho přikázání: věřit jménu jeho Syna Ježíše Krista a navzájem se milovat, jak nám přikázal.“ (1J 3, 23) Mají mít cit pro ženu, a to i v otázce rozdílu pohlavnosti a ženských potřeb včetně gynekologických cyklů: „Stejně i muži, když žijete se svými ženami, mějte pro ně porozumění, že jsou slabší, a prokazujte jim úctu, protože jsou spolu s vámi dědičkami daru života.“ (1P 3,7) V sexuálním soužití: „Muž ať prokazuje ženě, čím je jí povinen, a podobně i žena muži. Žena nemá své tělo pro sebe, ale pro svého muže. Podobně však ani muž nemá své tělo pro sebe, ale pro svoji ženu.“ (1K 7, 3–4) Má být milovaným přítelem své ženy, jak to je v Božím záměru: „Pij vodu z vlastní nádrže, tu, jež vyvěrá z tvé studnice. Mají se tvé prameny roztékat ven do široka jako vodní toky? Tobě mají patřit tobě jedinému a ne cizím spolu s tebou. Buď požehnán tvůj zdroj, raduj se ze ženy svého mládí, z milované laně, z líbezných srny; její prsy ať tě vždycky opojí, kochej se v jejím milování ustavičně. Proč by ses kochal, můj synu, v cizačce, proč bys v náručí cizínku svíral? Cesty člověka jsou Hospodinu zřejmé. On sleduje všechny jeho stopy.“ (Př 5, 15–21) Spolu se ženami si mají odpouštět: „Buďte k sobě navzájem laskaví, milosrdní, odpouštějte si navzájem, jako i Bůh v Kristu odpustil vám“ (Ef 4, 32) a v napomínání necht' se zachovávat důvěrná diskretnost: „Když tvůj bratr zhřeší, jdi a pokárej ho mezi čtyřma očima, dá-li si říci, získal jsi svého bratra.“ (Mt 18, 15) K tomu je potřeba, aby spolu komunikovali. Komunikace nastává, když slova mají stejný význam pro dvě a více osob, představuje to úsilí překonávat pocity a myšlenky a tím je dostat na vážnou a respektu plnou výměnu slov, je to oslovení a odpověď

¹⁰³ K tématu výchovy můžeme připojit různé narážky nebo obrazné použití výrazů jako je láska, vzájemný vztah mezi osobami vůbec a výchovnou činnost všech, kdo učí, zprostředkovávají zjevení, napomínají, slibují, trestají, odměňují, dávají příklad. Ti všichni musí být věrni Božím záměrům a trpělivi v práci pro cíl, který jim byl svěřen. (Duplacy Jean, Slovník biblické teologie, Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991 s. 566).

dvou osob.¹⁰⁴ Nejvyšší forma komunikace v biblickém pojetí je oběť: „Nezapomínejte také na dobročinnost a štědrost, takové věci se Bohu líbí.“ (Žid 13, 16) a „Napomínej je, ať konají dobro a jsou bohatí v dobrých skutečích, štedří, dobročinní.“ (1Tim 6, 18)

¹⁰⁴ V biblickém pojetí komunikace představuje též duchovní společenství (duchovní přijímání) inspirované vírou a milující touhou po aktualizaci a růstu trvalé jednoty s Ježíšem Kristem“ .Rahner Karl, Vorgrimler Herbert, Teologický slovník, Zvon České katolické nakladatelství, Praha 1996, s. 133.

6. Svátostné manželství podle Evangelia

Jan Pavel II. připomněl v roce 1988 u příležitosti Mariánského roku, že manželství je zakořeněno v tajemství eucharistie a z ní pramení. „Eucharistie je svátost našeho vykoupení. Je to svátost snoubence a snoubenky. Eucharistie zpřítomňuje a svátostně znovu uskutečňuje Kristův vykupitelský čin, kterým je „stvořeno“ jeho tělo, církve. S tímto „tělem“ je Kristus spojen jako snoubenec se snoubenkou. Do „velikého tajemství“ Krista a Církve je věčná „jednota dvou“, která od „počátku“ vznikla mezi mužem a ženou.“¹⁰⁵

6.1. Podstata svátostného manželství

Pojem „svátost“ má svoji historii. Sémantickou historii termínu je třeba začít u řeckého slova *mysterion*. Nachází se v řecky napsaných knihách Starého zákona jako např. *Judit*, *Moudrosti*, v proroctví *Danielově* a vztahuje se ke stvořitelským plánům Boha. V Novém zákoně je slovo *tajemství* uvedeno ve vztahu k „tajemství Božího království“. Pak se častěji vyskytuje v listech *Pavlových* a poukazuje na věčný plán Boha a naplnění Božího plánu v osobě Ježíše Krista. Svátost manželství je prvotinou ze svátostí, neboť byla ustanovena při stvoření světa. Jde o první vztah muže a ženy k obrazu Božímu, k vrcholu při stvoření světa. Podstatou této svátosti je smlouva, pojem, který se vine jako červená nit Starým a Novým zákonem. „Analogie snubní lásky a manželství se objevuje teprve tehdy, když je „Stvořitel“ a „Svatý Izraele“ v *Izaiášově* textu představen jako „Vykupitel“. *Izaiáš* říká: Tvým manželem je přece ten, jenž tě učinil, jeho jméno je Svatý Izraele; tvým vykupitelem je Svatý Izraele.“ (*Iz 54,5*)¹⁰⁶

Svátost je milost, ve formě svátosti je dotyk Boha člověka skrze Krista a jím definitivně ustanovenou církev. *Charles Journet* z pozice přemýšlení o posledních věcech o svátosti uvádí: „Konečně nastaly *Letnice* a rozeslání apoštolů do celého světa s úkolem dotýkat se lidí skrze moc jim svěřenou... Svátostná moc se stala zdrojem milosti dotyku a všude tam, kde se tato milost vylévala, ... jak úžasné je Kristovo spasitelné působení napříč dějinami ... nikdo nemůže říci, že se nesetkal s dobrotou Boha“¹⁰⁷

Pojmem svátost míníme posvátný úkon, který ustanovil Ježíš Kristus. Církev ve své tradici definovala sedm svátostí. Jde především o svátosti iniciační: křest, biřmování a eucharistii, další

¹⁰⁵ Jan Pavel II. *Mulieris dignitatem*: apoštolský list papeže Jana Pavla II O důstojnosti a povolání ženy u příležitosti Mariánského roku 15. srpna 1988, Praha, Zvon, 1992, č. 26.

¹⁰⁶ Jan Pavel II., *Teologie těla*, Nakladatelství Paulínky, 5. vydání, 2015, s. 433.

¹⁰⁷ Journet, Charles, *Promluvy o posledních věcech*, Editions Parole et Silence, 2011, Krystal OP s.r.o. 2014, s. 43

navazující svátosti smíření, nemocných, svěcení kněží a manželství. Slavení svátostí předpokládá víru, nelze věřit jen některým svátostem. Druhý vatikánský koncil uvádí, že udělování svátostí předpokládá víru udělovatelů a přijímajících (svátost manželství si snoubenci podle západní tradice udělují navzájem): „Víru nejen předpokládají, ale ji slovy i věcmi živí, posilují a vyjadřují posvátný úkon¹⁰⁸. Proto se nazývají svátostmi víry. Udílejí milost, navíc však jejich obřadní úkon velmi dobře uzpůsobuje věřící, aby je přijímali s užitkem, patřičně uctívali Boha a prokazovali křesťanskou lásku.“¹⁰⁹ Když se křesťanství začalo šířit, bylo třeba sepsat pravidla a později i zákony, podle kterých se svátosti praktikují. Potřeba vydání církevních pravidel vznikla již kolem roku 50, kdy se řešil spor o povinnostech křesťanů pocházejících z pohanů.¹¹⁰ Pro život církve mělo kardinální význam, protože zamezilo judaizaci křesťanů.

Mezi prameny práva apoštolské doby se konečně počítají i spisy apoštolských Otců, tj. bezprostředních žáků či posluchačů apoštolů. Během prvních třech století spočívalo těžiště církevní normotvorby v místních církvích. Šlo o výnosy biskupů a o usnesení partikulárních sněmů. Žádné „papežské zákonodárství“, jež dnes nazýváme právem obecným, tedy neexistovalo.¹¹¹ Výrazným impulsem pro nastavení právních podmínek bylo vydání Ediktu milánského (313), císařským výnosem bylo po více než třech stoletích legalizováno křesťanství a zařazeno mezi povolená oficiální státní náboženství.

K rozvoji kanonického práva dochází přirozeně se svobodou, již se církev těšila od dob Konstantinových. Na partikulární úrovni jde o nálezy četných synod a ekumenický sněmů, které zprvu na Východě vyhlášovali císařové jako říšské zákony. Prvním takovým sněmem byl koncil v Niceji (325). Postupně se navzájem ovlivňovala státní zákonodárství s církevním. Prvotní církve přebíraly také státní zákonodárství a přizpůsobovaly je svým potřebám tím, že z nich vylučovaly ty normy, které byly v rozporu s jejím učením. Všechna pravidla či zásady vycházely z Písma a apoštolského ústního podání. Pro současnou definici svátostí je důležitý závěr koncilu Tridentského, který se konal v letech 1545 až 1563. Koncil se na 4 zasedání (1545–1548) postavil proti protestantské zásadě sola Scriptura naukou o pramenech víry. Písmu a tradici: *pari pietatis affectu* (se stejnou zbožnou úctou) je třeba podle prastarého katolického pojetí vážít si tradice jako pramene víry. Jednostranné omezení pouze na Písmo je

¹⁰⁸ Studium Romanae Rota, Corpus iuriscanonici II, eCommento al codice dei canoni delle Chiese Orientali a cura di Mons. Pio Vito Pinto, Libreria editrice Vaticana, Citta del Vaticano, 2001, s. 648–651.

¹⁰⁹ <https://cs.wikipedia.org/wiki/svatosti>

¹¹⁰ srov.: Sk 15, 1–35..

¹¹¹ srov.: Hrdina Antonín, Kanonické právo, Dějiny pramenů, teorie, platné právo, Vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011, s. 21.

tedy heretické. Následná zasedání koncilu se věnovala nauce o svátostech. Došlo k formulování svátostného charakteru manželství a dekretem Tametsi¹¹² byla všechna manželství, která nebyla uzavřena před místním farářem a dvěma svědky prohlášena do budoucna za neplatná. Tím se učinila přítrž s tehdejší praxí uzavírání tajných manželství.¹¹³

6.2. Podstatné vlastnosti a cíle křesťanského manželství

Katechismus katolické církve připomíná, že „Povolání k manželství je vepsáno do samé přirozenosti muže a ženy, jak vyšli z rukou Stvořitele. Kristus Pán bohatě požehnal této mnohotvárné lásce, která vytryskla z božského zdroje lásky a byla utvořena po vzoru jednoty mezi ním a církví. Jako kdysi Bůh vyšel svému lidu v ústrety úmluvou lásky a věrnosti,¹¹⁴ tak nyní Spasitel lidí a Snoubenec církve vychází vstříc věřícím manželům svátostí manželství.¹¹⁵ Manželství z pohledu katolické církve není čistě lidské zřízení, přes všechny změny, kterými prošlo během staletí, v různých kulturách a v duchovních postojích. Tyto rozmanitosti nesmějí dát zapomenout na společné a trvalé rysy. I když důstojnost tohoto zřízení (instituce) nevysvětluje všude se stejnou jasností, existuje ve všech kulturách určitý smysl pro velikost manželského spojení, protože „šťastný život člověka i lidské křesťanské společnosti těsně souvisí s dobrým stavem manželského a rodinného společenství“.¹¹⁶

Papež Jan Pavel II. uvádí: „Svatý Pavel při psaní listu „Božím lidu Nové smlouvy“, totiž církvi v Efesu, už nebude opakovat: „Tvůj manžel je tvým stvořitelem“, ale ukáže, jakým způsobem „Vykupitel“, který je prvorozený Syn a od věčnosti „milovaný Otcem“, zároveň zjevuje svou spásnou lásku. Tato láska spočívá ve vydání sebe sama církvi, tedy snubní lásce, tato „vydávající se láska“ uzavírá sňatek s církví a činí ji vlastním tělem.¹¹⁷ Jan Pavel II. dále píše: Obsah této svátosti nejlépe vystihuje list svatého Pavla Efesanům: Manželky, poddávajte se svým mužům jako Pánu. Muž je hlavou své ženy, jako je Kristus hlavou církve, která je jeho tělem a on jejím zachráncem. Jako se tedy církev poddává Kristu, tak ať se i manželky vždy poddávají svým mužům. Muži, milujte své ženy, tak jako Kristus miloval církev. On vydal sám sebe za ni, aby ji posvětil očištnou koupelí svého slova, aby ji před sebou postavil jako slavnou církev bez jakékoli poskvrny a vrásky, aby byla svatá a bez úhony. Stejně tak musí muži milovat své ženy jako svá vlastní těla. Kdo miluje svou ženu, miluje sám sebe.

¹¹² Dekret tametsi, Conciliorum oecumenicorum Decreta, s. 755–759.

¹¹³ Franzen August, malé dějiny církve, 3. vydání, Karmelitánské nakladatelství, s.r.o., kostelní Vydří, 2006, s. 236.

¹¹⁴ srov.: Oz 2; Jr 3,6–13; Ez 16 a 23; Iz 54.

¹¹⁵ srov.: GS 48.

¹¹⁶ Katechismus katolické církve, Zvon, České katolické nakladatelství, Praha, 1995, čl. 7, 1603, s. 406.

¹¹⁷ Jan Pavel II., Teologie těla, Nakladatelství Paulínky, 5. vydání, 2015, s. 433.

Nikdo nikdy neměl své vlastní tělo v nenávisti, ale každý je živí a opatruje, tak jako Kristus svou církev. Jsme přece údy jeho těla. „Proto muž opouští otce i matku – aby přilnul ke své manželce, aby se ti dva stali jedním tělem.“ Toto je veliké tajemství; já však mluvím o Kristu a o církvi. Ať ovšem každý jednotlivý z vás miluje svou manželku jako sám sebe. A žena ať má svého manžela v úctě“ (Ef 5, 22–33).

V listu Efesanům je zdůrazněno, že vztah mezi manželi, manželem a manželkou lze chápat jako vztah Krista k církvi. Tento vztah je tajemstvím spásy, respektive volba lásky „skryté od věčnosti v Bohu“. Svátý Jan Pavel II. píše: Když uvažujeme o úryvku listu Efesanům ... zejména o slovech „Toto tajemství je veliké: mám na mysli vztah Krista a církve“, musíme konstatovat, že autor listu píše nejen o velikém tajemství skrytém v Bohu, ale také (a především) o tajemství, které se uskutečňuje v Kristu. Kristus, který úkonem vykupitelské lásky miloval církev a vydal sám sebe za ni, se tímtož aktem spojil s církví snubním způsobem tak, jak se vzájemně spojují muž se ženou v manželství ustanoveném Stvořitelem. Zdá se, že slova listu Efesanům dostatečně zdůvodňují, co čteme na samém počátku konstituce *Lumen gentium*: „Církev je totiž v Kristu jakoby svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidského pokolení“ (*Lumen gentium*).¹¹⁸

Manželství není tedy výtvorem náhody nebo produktem vývoje nevědomých přirozených sil. Je to moudré ustanovení Tvůrcovo k uskutečňování jeho zázračné lásky k lidstvu. Pro pokřtěné pak manželství na sebe bere i důstojnost svátostného znamení milosti, pokud představuje spojení Krista a Církve.¹¹⁹ Pro každé manželství je podstatná konzumace, neboli spojení a plazení. Církev „učí, že každý manželský styk musí zůstat otevřený k sdělování života“.¹²⁰ Učitelským úřadem vícekrát vyložená nauka se zakládá na nerozlučném spojení dvojího významu manželského styku, který je Bohem chtěný a který člověk z vlastního popudu nemůže rozbít: je to význam pojivý a plodivý.¹²¹

Děti jsou nejvzácnější dar manželství a svým rodičům přinášejí velmi mnoho dobrého. Sám Bůh řekl: „Není dobré, aby člověk byl sám“ (Gn 2,18), a který na začátku učinil lidi jako „muže a ženu“ (Mt 18,4), chtěl jim dopřát nějakou zvláštní účast na svém díle stvoření, a proto muži požehnal slovy „plodte a množte se“ (Gn 1,28). Manželé vědí, že plněním úkolu dávat život a vychovávat – což je třeba považovat za jejich vlastní poslání – se stávají spolupracovníky lásky Boha stvořitele a jakoby tlumočníky. Manželství ovšem nebylo ustanoveno jen kvůli

¹¹⁸ Jan Pavel II., *Teologie těla*, Nakladatelství Paulínky, 5. vydání, 2015, s. 425.

¹¹⁹ Pavel VI. *Humanae Vitae*, Stojanov 1980, čl. 8.

¹²⁰ Pavel VI. *Humanae Vitae*, Stojanov 1980, čl. 11.

¹²¹ Pavel VI. *Humanae Vitae*, Stojanov 1980, čl. 12.

plození; ale už sama povaha nerozlučného svazku mezi osobami a prospěch dětí vyžadují, aby se spořádaně projevovala, rozvíjela a zrála i vzájemná láska mezi manželi. Proto, i když chybí často tak žádané potomstvo, manželství jako pospolitost a společenství celého života trvá a zachovává si svou hodnotu a nerozlučitelnost.¹²²

Na základě tradice učení církve aktuální Kodex Kanonického práva definuje, že „Manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejnitternější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí, je mezi pokřtěnými povýšen Ježíšem Kristem na svátost“ (Kán. 1055 § 1). Podstatnými vlastnostmi manželství je pak jednota a nerozlučitelnost, které nabývají v křesťanském manželství zvláštní pevnosti z důvodu svátosti (Kán. 1056). Manželství je vytvářeno souhlasem stran zákonně projeveným mezi osobami právně způsobilými: žádná lidská moc nemůže tento souhlas nahradit. Manželský souhlas je úkon vůle, jímž se muž a žena sami sobě navzájem neodvolatelnou dohodou odevzdávají a přijímají za účelem vytvoření manželství. (Kán. 1057 §§ 1–2). Manželský slib patří mezi nejzávažnější životní závazky a má velmi hluboký obsah.

Manželský svazek podle církevního práva rozumí:

- a) sňatek jakožto právní úkon (tedy manželská smlouva) zakládající nejnitternější společenství celého života muže a ženy zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na plození a výchovu dětí,
- b) kanonický stav (status) založený manželskou smlouvou,
- c) je mezi pokřtěnými povýšen na svátost.¹²³

Konstituce *Gaudium et spes* obsahuje pasáž o manželství (čl. 47–52), kterými definuje podstatné vlastnosti manželského svazku. Přirozené manželství je zaměřeno jednak k prospěchu manželů (*bonum coniugum*) a ke zplození a výchově dětí (*generatio et educatio prolis*). V GS se uvádí též podstatné vlastnosti manželství, kterými jsou: jednota manželského svazku a zásadní nerozlučitelnost. K tomu právní normy dodávají, že

- a) pouze platné manželství je mezi pokřtěným, které nebylo konzumováno pohlavním stykem po uzavření manželství,
- b) platné a dokonané, které bylo konzumováno pohlavním stykem po uzavření manželství,
- c) přirozené, které je platné mezi nepokřtěnými,

¹²² srov.: GS 50.

¹²³ srov.: kán 1055.

- d) domnělé, neboli neplatné, které je uzavřené bona fide alespoň u jednoho partnera, a to do doby, kdy se oba partneři s jistotou dovědí o jeho neplatnosti.¹²⁴

¹²⁴ srov.: Hrdina Antonín, Kanonické právo, Vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2011, ss. 238–239.

7. Právo na křesťanské manželství

Vycházíme z předpokladu, že manželství je stav, ke kterému je člověk povolán. Jde o dílo a dar Stvořitele. Církev a společnost chápe manželství jako vztah na bázi svobodného rozhodnutí, mající charakter smlouvy, které dal obsah a kterou povýšil na svátost Ježíš Kristus, a to odvoláním na praxi Starého zákona. „Společenství lásky mezi Bohem a lidmi, základní obsah Zjevení a zkušenosti víry Izraele, je významným způsobem vyjádřeno manželským svazkem mezi mužem a ženou. Proto také hlavní výrok Zjevení: "Bůh miluje svůj lid" je vysloven i v živých a konkrétních slovech, kterými si muž a žena projevují svou manželskou lásku. Jejich pouto lásky je obrazem a znamením smlouvy Boha s jeho lidem.“¹²⁵

Právo na uzavření manželství mají všichni, kterým to právo nezakazuje. Jde o základní právo, a to v rovině lidských práv svobodného souhlasu s uzavřením manželství. Definice manželství a jeho podstatných znaků je platná pro každé manželství, tedy i pro manželství nekřesťanů, neboť jde o přirozeně právní normy, popřípadě normy božského práva. Avšak platí, že manželství mezi pokřtěnými je současně svátostí. Manželská smlouva mezi pokřtěnými je eo ipso svátostí,¹²⁶ která se těší přízni božského práva. Tato zásada se týká nejen pokřtěných v katolické církvi, ale všech, kteří byli doložitelně platně pokřtěni v kterékoli křesťanské církvi.

K žádnému sňatku nesmí být nikdo nucen ani předchozími zasnubami (kán. 1062). Pro toto základní právo na manželství a tuto svobodu si volit partnera opačného pohlaví platí, že jsou nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná a že jsou pod ochranou soudní moci. Toto základní právo se těší ochraně i v kanonickém právu: kánon 1060 CIC definuje, že se manželství těší přízni práva. V praxi to znamená, že právo církve je na straně manželství, pokud došlo k jeho řádnému uzavření. „... je možné tuto zásadu charakterizovat jako přirozenoprávní princip, ... právo trvá na platnosti manželství, a proto je nutno prokazovat opak; jedná se tedy o vyvratitelnou presumpci, ale často je dosti nesnadné přinést takové důkazy, aby posuzující autorita mohla mít jistotu o neplatnosti manželství.“¹²⁷

Katolické církevní právo má, pokud jde o ryze církevní zákony, platnost jen pro katolíky, tj. pro všechny ty, kteří byli v katolické víře pokřtěni nebo k ní konvertovali. Jako konsekvenci je třeba chápat, že manželství katolíků, i kdyby byl pouze jeden partner katolického vyznání,

¹²⁵ Jan Pavel II. Familiaris Consortio, Zvon – České katolické nakladatelství, 1992 čl. 12.

¹²⁶ Právo katolické církve, Studijní texty bohosloveckých fakult, Olomouc 1990, s.183.

¹²⁷ Němec, Damián, Manželské právo katolické církve a ohledem na platné české právo, Krystal OP, Karmelitánské nakladatelství, 2006, s.19.

podléhá božskému i kanonickému právu. Za předpokladu, že manželství nemůže být uzavřeno podle civilního práva, nemůže být uzavřeno podle církevního. Avšak se souhlasem ordináře může farář oddat osoby, jejichž manželství nelze uznat nebo uzavřít dle norem světského práva.¹²⁸

Vycházíme z poznání 2. Vatikánského koncilu, že manželství je osobní společenství (srov. GS čl. 49). Termínem svazek dochází vyjádření, že manželství je smlouvou, protože i svazek je závazné ujednání mezi smluvními stranami. Je to však smlouva svého druhu, má eklesiologicko-sakramentální charakter, proto manželství je jak právní, tak náboženská realita. Smluvní ujednání, je v podstatě omezena v trojím druhu:

1. Co do svobody uzavření smlouvy, protože jen jediný partner je možný.
2. Co do svobody zrušení smlouvy, protože manželství váže neodvolatelně na dobu života.
3. Co do svobody utváření smlouvy, protože partneři obsah a formu nemohou určovat libovolně.¹²⁹

Manželům zůstává nedotčené právo, aby si učinili ujednání, která se netýkají podstaty manželství, jako například majetkové vztahy. Podstatou manželství jsou jednota a nerozlučitelnost, proto může být uzavřeno výlučně mezi jedním mužem a jednou ženou. Oproti této zásadě připouští kanonické právo případy, kdy lze napadnout platnost manželství (kán. 1156 – 1160).

V mnoha zemích dochází ke smíšeným manželstvím (mezi katolíkem a pokřtěným nekatolíkem). To vyžaduje mimořádnou pozornost manželů i duchovních pastýřů. Případ manželství s rozdílností kultu (mezi katolíkem a nepokřtěným) vyžaduje ještě větší opatrnost. Rozdílné vyznání manželů není nepřekonatelnou překážkou pro manželství, jestliže dokážou dát dohromady, co každý z nich přijal ve vlastním náboženském společenství. Avšak se nesmějí podceňovat obtíže obou druhů manželství. Manželé se totiž vydávají v nebezpečí, že budou prožívat drama rozdělení křesťanů nebo obecně rozdělení ve víře přímo u svého vlastního rodinného krbu. A tu se může vynořit jedno pokušení: náboženská lhostejnost.¹³⁰

Trvajícím manželským svazek je podle kanonického práva překážkou pro každé další manželství, neboť jednou platně uzavřené manželství brání jinému platnému manželství, pokud manželství nezaniká úmrtím partnera nebo zneplatněním církevním soudem. Každé manželství se těší přízni práva (kán. 1060), tedy jednou již uzavřené manželství se považuje za platné,

¹²⁸ Kán 107,1§ 1, odst 2

¹²⁹ Právo katolické církve, Studijní texty bohosloveckých fakult, Olomouc 1990, s. 182.

¹³⁰ Katechismus katolické církve, Zvon, České katolické nakladatelství, Praha 1995, čl. 7. s. 413.

pokud v důkazném řízení není dokázán opak. Proto pozdější manželství nesmí být uzavřené dříve, než příslušnou církevní autoritou byla zjištěna nebo vyslovena nulita nebo zrušení dřívějšího manželství s právní účinností (kán. 1085).

Bigamické a polygamické svazky jsou právně nemožné, a to ani podle civilního práva ČR. Naopak kanonické právo církve nezná registrované partnerství ani civilním právem uzavřené manželství mezi osobami stejného pohlaví.¹³¹ Tato překážka se týká též osoby, která si změnila pohlaví.

¹³¹ Zákon 89/2012 Občanský zákoník, § 674

8. Definice manželského souhlasu podle kanonického práva

Snoubenci vyjadřují manželský souhlas slovy; jestliže nemohou mluvit, rovnocennými znameními.¹³² Předpokládá se, že vnitřní souhlas odpovídá slovům nebo znameníům použitým při uzavření manželství.¹³³ Z právního chápání jde tedy o smluvní vztah. Manželská smlouva je důležitá jak pro manžele, jejich potomky a rodinné vztahy, tak i pro společnost. Uzavření této smlouvy vyslovením souhlasu s uzavřením manželství má právní, společenské a sociální důsledky, vzniká právní stav popsáný v právních občanských a církevních předpisech, a to na základě vývoje chápání postavení a působnosti manželů, jejich vztahu, práv a odpovědnosti.

8.1. Smluvní vztah jako podstata manželství

Manželství je společností a církví chtěné a chráněné. Společnost a církve mají zájem, aby tato instituce měla stabilní charakter manželství, které se z hlediska přirozeného práva církve a společnost chápou jako vztah mezi mužem a ženou, i když současné právní předpisy připouští trvalé soužití mezi osobami stejného pohlaví.¹³⁴ Důležitost manželského slibu byla uznávána římským právem, byla přijata středověkým kanonickým právem a je respektována současným manželským právem. Podle toho přesvědčení nevzniká manželství, když muž a žena začnou spolu žít sexuálním životem, nebo se jim narodí dítě, ale vzniká teprve tehdy, když prostřednictvím manželského slibu muž a žena uzavřou manželství.¹³⁵ „Manželství je vytvářeno souhlasem stran zákonně projeveným mezi osobami právně způsobilými; žádná lidská moc nemůže tento souhlas nahradit“ (kán. 1056 §1).

Zásada uzavření manželství na základě souhlasu obou stran byla církví jasně stanovena teprve v polovině 12. století.¹³⁶ Manželství založené souhlasem odpovídalo římskému pojetí: „manželství nezakládá soulož, nýbrž jednota vůle snoubenců.“¹³⁷ Manželský souhlas je úkon¹³⁸

¹³² Kán 1104, §2

¹³³ Kán. 1101, §1

¹³⁴ Zákon č. 89/2012, § 674

¹³⁵ Kašný Jiří: Manželství v západní tradici, Soubor kanonických studií, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2006, s. 39.

¹³⁶ I. lateránský koncil vyhlásil kánony, které se snažily reformovat církevní disciplínu a zamezit zneužití moci. Koncil odsoudil simonii a stanovil podmínky pro křížové výpravy do Svaté země. Tyto kánony mají také zásadní význam pro církevní právo během středověku.

¹³⁷ Otis-Cour: Rozkoš a láska, Dějiny partnerských vztahů ve středověku, Vyšehrad, 2002. s. 95.

¹³⁸ K platnosti právního úkonu kán 124, § 1 vyžaduje:

- aby byly vykonány osobou k tomu způsobilou (persona habilis), např. zletilou
- obsahovaly podstatné prvky (tzv. essentialia), pař. Ustanovení dědice v závěti

vůle, jímž se muž a žena sami sobě navzájem neodvolatelnou dohodou odevzdávají a přijímají za účelem vytvoření manželství“ (kán. 1056, §2). Platné manželství mezi pokřtěnými se nazývá pouze platné, jestliže nebylo dokonáno; platné a dokonané, jestliže manželé spolu uskutečnili lidským způsobem soulož, která je sama o sobě vhodná ke zplození dítěte, k němuž je svou povahou zaměřeno manželství a jímž se manželé stávají jedním tělem (kán. 1061, §1). Pro vznik manželství jsou důležité nejen vyslovení souhlasu, ale následné naplnění tělesným spojením muže a ženy¹³⁹ a trvání manželství. Svobodný souhlas byl považován ze nezbytný předpoklad nejen sňatku, ale jakéhokoli sexuálního vztahu, a to i v manželství, aby se odlišilo posuzování trestu za znásilnění.¹⁴⁰ Církevní autority mohou vydat předpisy (univerzální papež, partikulární též sídelní biskupové), kterým se dotčený souhlas s uzavřením manželství naplňuje.

Na základě tradice učení církve Kodex Kanonického práva definuje: Manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejnirnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí, je mezi pokřtěnými povýšen Ježíšem Kristem na svátost (Kán. 1055, §1).

8.2. Nedostatky souhlasu pro uzavření manželského smluvního vztahu

Obecně se uplatňuje princip, že ten, kdo se rozhoduje, měl by vycházet z relevantních informací a své rozhodnutí by měl být schopen odůvodnit a obhájit, přičemž má právo na tzv. poctivý omyl - se znalostmi, které v reálném čase a v danou chvíli může mít a má k dispozici a rozhodne po vyhodnocení všech relevantních skutečností a okolností co nejlépe s využitím znalostí a zkušeností. Není odpovědný za důsledek, který se po čase případně objeví, ale který nebylo možné předpokládat, nebo mu zabránit. V takovém případě však leží důkazní břemeno na tom, kdo rozhodnutí činí¹⁴¹. V případě sporu se soud dotazuje, zda jedinec zvažoval všechny informace, které měl k dispozici či je mohl získat. Rovněž snoubenci mají plné právo, ale také morální povinnost, aby byli navzájem adekvátně informováni o všech závažných skutečnostech, které mohou mít vliv na jejich vztah v manželství, a to zejména v případě, kdy si slibují věrnost po celý život. Kanonické právo nezná rozlučitelnost manželského svazku, o to více církve nabádá k odpovědnému zkoumání všech závažných skutečností pro udržení

• obsahovaly náležitosti požadované k jejich platnosti (sollemnia actus), např. písemnou formu.
srov.: Hrdina Ignác, Kanonické právo Dějiny, pramenů, teorie, platné právo, Vydavatelství Aleš Čeněk s.r.o. Plzeň 2011, s. 114

¹³⁹ Kdyby nevzniklo, pak by nebylo zapotřebí dispenzačního procesu u Svatého Stolce podle kán. 1697–1706. Stejně tak pro vznik není důležité samotné trvání manželství, ale vůle uzavřít manželství jako trvalé a nerozlučitelné.

¹⁴⁰ Otis-Cour: Rozkoš a láska, Dějiny partnerských vztahů ve středověku, Vyšehrad, 2002. s. 101.

¹⁴¹ srov.: zákon č. 89/2012, §684, odst.2.

manželství po celý život. Proto je třeba hledat odpověď na otázku, kdy je manželský souhlas náležitý.

Oblast rozhodování o společné budoucnosti je tedy z povahy věci chráněna před chybnými rozhodnutími a omyly tak, jak by si vzhledem ke svému významu zasloužila. Ještě daleko větší nebezpečí tu ovšem představují záměrné a cílevědomé lži. Přes všechny okolnosti nelze vyloučit omyl. Může vzniknout bez zapříčinění, neboť nikdo nemůže znát vše. Mluvíme pak o nedostatku poznání nebo mylném přesvědčení. Pokud školák napíše chybný součet v hodině počtů, lze to označit jako chybu a školákovi se vysvětlí, že se mylil. Docela jiný význam ale dostane, kdyby chybný součet řekl účtující číšník v restauraci. Pokud si toho host všimne a číšníka upozorní, bude se číšník možná hájit tím, že se zmýlil, host se však nezbaví nepříjemného pocitu, že se ho číšník pokusil ošidit. To, co je u školáka zřejmý omyl, může být u číšníka lež či pokus o podvod. V naší souvislosti je mezi tím propastný rozdíl. Omylům a chybám se žádný člověk úplně nevyhne, a pokud je uzná, není mu z mravního hlediska co vytýkat, jakkoli i omyl může nadělat nesmírné škody.

Damián Němec ve své monografii „Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo“ pro podrobnou specifikaci omylu uvádí: „Omyl se dělí především:

A. Z hlediska předmětu omylu na:

- omyl právní (*error iuris*) – týká se povahy právního jednání) např. omyl v povaze a vlastnostech manželství, které specifikuje právo);
- omyl faktický (*error facti*) – týká se povahy poznávaných skutečností (např. omyl v osobě nebo vlastnostech nupturienta).

B. Z hlediska povahy předmětu poznání na:

- omyl podstatný (*substantialis*) – týká se podstatných aspektů skutečnosti nebo nezbytných podmínek (*conditio sine qua non*);
- omyl případečný (*accidentalis*) – netýká se podstatných aspektů skutečnosti.

C. Z hlediska dopadu omylu na úkon vůle:

- omyl praktický – má dopad na následný úkon vůle;
- omyl teoretický – nemá dopad na následný úkon vůle, zůstává pouze v oblasti poznání.

Podstatnou nedostatečnost úkonu vůle, tedy i neplatnost manželství, působí omyl podstatný a současně praktický, není-li výjimečně výslovně stanoveno jinak (srov. Kán 126).¹⁴²Neplatně

¹⁴² Němec D., Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo, Krystal OP, 2006, ss. 98–99.

uzavírá manželství, kdo byl oklamán podvodem za účelem dosažení souhlasu, když se podvod týká nějaké vlastnosti druhé strany, a tato vlastnost může ze své povahy vážně narušit společenství manželského života (kán 1098).

8.3. Překážky pro uzavření manželského smluvního vztahu

Pro vyloučení omylu¹⁴³ je třeba poskytnout snoubencům odpovídající rozsah znalostí o manželství. Opakování je matka moudrosti, proto je vhodné připomenout vše potřebné též v případě, že jde o snoubence praktikující katolickou víru. To se děje řízeným rozhovorem, jehož moderátorem má být obeznalý člověk s církevním pověřením, přičemž povinnost pečovat o přípravu svých věřících na manželství kanonické právo přiděluje duchovním pastýřům (kán. 1063).

Pro vyloučení překážek pro uzavření manželství je potřebná odpovídající doba přípravy. Její délka závisí na osobním růstu ve víře a duchovní připravenosti snoubenců. Kanonické právo stanovuje minimum znalostí o manželství, tj. že jde o společenství mezi jedním mužem a jednou ženou, že toto společenství je trvalé a že toto společenství je zaměřené k plození potomků, které se rodí na základě sexuální součinnosti manželů. (srov. kán 1097). Toto je nepřekročitelné minimum, na kterém musí být shoda snoubenců, a to nezávisle na jakýchkoliv jiných společenských a právních normách.

Jako základní předpoklad pro uzavření manželství strany snoubenců je věková hranice nad 14 let (kán 1083). Tou rozhodně není míněná jen schopnost člověka biologické reprodukce. Biskupská konference může stanovit vyšší věk pro dovolené uzavření manželství. (kán 1083) Neschopnost k souloži, předchozí a trvalá zneplatňuje manželství co do jeho podstaty. (kán. 1084)

Neplatně uzavírá manželství, kdo je vázán dřívějším manželstvím, i nedokonaným. (kán 1085) Neplatné manželství je mezi dvěma osobami, z nichž jedna je pokřtěna v katolické církvi nebo do ní přijatá a neodpadla od ní formálním úkonem, a druhá je nepokřtěná. (kán 1086) Neplatně uzavírá manželství, kdo přijal svátost svěcení. (kán 1087) Neplatně uzavírá manželství, kdo je vázán veřejným doživotním slibem čistoty v řeholní společnosti. (kán. 1088) Mezi mužem a ženou, která byla odvedena nebo je zadržována za účelem uzavření manželství, nemůže vzniknout platné manželství. (kán. 1089) Kdo za účelem uzavření manželství s určitou osobou přivodí smrt jejímu manželovi nebo vlastnímu manželovi, uzavírá toto manželství

¹⁴³ Omylem se pak rozumí rozumný chybný úsudek o skutečnosti, který je subjektivně považován za správný srov.: Hrdina Antonín, Kanonické právo Dějiny pramenů, teorie, platné právo, Vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2011, s. 97

neplatně. (kán. 1090) v přímé linii pokrevního příbuzenství je neplatné manželství mezi všemi předky a potomky, jak legitimními, tak přirozenými. (kán.1091) „Švagrovství“ v přímé linii činí manželství neplatným v kterémkoliv stupni. (kán.1092) Platně nemohou uzavřít mezi sebou manželství ve vztahu příbuzenského vzniklého z osvojení. (kán. 1094).

Ke vzniku manželského souhlasu je nutné, aby uzavírající strany alespoň věděly, že manželství je trvalé společenství mezi mužem a ženou, zaměřené k potomstvu, které vzniká na základě nějaké sexuální součinnosti.¹⁴⁴Znalost tohoto se po pubertě předpokládá.

8.4. Vady souhlasu

Kanonické právo uvádí některé omyly explicitně. Dnes prakticky těžko uplatnitelný omyl v osobě (srov. kán 1098), kdy souhlas vyslovuje někdo jiný, než je jeden ze snoubenců jako např. záměna osob u jednovaječných dvojčat. Další omyl se týká oklamání podvodem za účelem dosažení souhlasu, když se podvod týká druhé strany, a tato vlastnost může ze své povahy vážně narušit společenství manželského života (kán. 1098). Jde o zatajení před druhou stranou dispozice důležité pro naplnění obsahu manželství, kterým je plození potomstva a výkon funkce rodičovských práv a povinností. Určitá neschopnost se sice může projevit až po uzavření manželství a musí mít trvalý charakter.

Jako příklad lze uvést partnerovi známé poruchy v oblasti sexuality (homosexualita, bisexualita), návykové závislosti či závažné poruchy osobnosti. Jako omyl v druhé osobě se v tomto vztahu považuje např. snoubencem zatajená a v době uzavření manželství jemu známá neplodnost nebo duševní indispozice převzít rodičovské povinnosti. Omyl co do jednoty, nerozlučitelnosti a svátostné důstojnosti manželství činí manželský souhlas vadným jen v případě, jestliže determinuje vůli k uzavření manželství, (kán. 1099) manželský souhlas musí být svobodný. Manželství je z podstaty bezvýhradné, tudíž se z toho důvodu vylučuje podmíněný souhlas. Proto nelze uzavřít manželství s podmínkou do budoucna. Avšak podmínku do minulosti nebo přítomnosti může být stanovena jen s dovolením místního ordináře (kán. 1102) Neplatné je manželství uzavřené pod vlivem násilí nebo vážného strachu, způsobeného z vnějšku i neúmyslně, kdy je dotčený nucen zvolit manželství, aby s zbavil násilí nebo strachu. (kán. 1103) V důsledku jde o podvodné jednání snoubence, kdy k uzavření manželství jednoho ze snoubenců vede hmotný zisk jako například nabytí občanských práv, dědictví. Nebo snoubenec má již předem výhrady naplňování podstatných funkcí manželství jako je plné soužití manželů, přijetí, výchova a zabezpečení dětí a přijetí závazků z manželství

¹⁴⁴ Kán 1096

plynoucích Výjimku pro případnou podmínku musí posoudit ordinář nebo jím pověřená osoba. Avšak konečné rozhodnutí pro uplatnění podmínky je jen na ordináři, ten může povolit výjimku, respektive uplatnění podmínky či dovolenosti do budoucnosti.

Zatímco důležitost osobního rozhodnutí muže a ženy jako předpokladu k životu v manželství je všeobecně přijímána, výslovný manželský slib, zdá se, není současnou generací považován za nezbytný. V prostředí dnešní západní kultury roste počet mužů a žen, kteří žijí jako manželé, ale nevidí pro svůj vztah bezpodmínečně nutné, aby se k němu závazně vyslovili, ani aby formálně uzavřeli manželství, tj. nedávají svůj vzájemný vztah do souvislosti ani s manželským slibem, ani s právní formou uzavření manželství.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Kašný Jiří: Manželství v západní tradici, Soubor kanonických studií, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2006, ss. 40–41.

9. Pastorační služba církve manželům a rodinám

Cílem pastorační služby církve v oblasti manželství musí být ochrana manželství. Manželství bylo a zůstane základem rodiny. Právě chápání pojmu rodiny zpětně vnáší nové pohledy na manželství. Obvykle se uvádějí tři skutečnosti, které jsou do pojmu rodiny zahrnuty: domov (místo a ekonomické zajištění domácnosti), manželství a vztahy rodičů a dětí. Tyto skutečnosti se mají k sobě rozdílně a vytvářejí různé typy rodin, které jsme dříve neznali.¹⁴⁶

9.1. Vnímání základních pojmů křesťanského manželství

První podstatné, čemu by měli adresáti pastorační služby porozumět, je prapůvod existence manželství. Prvním účelem manželství je, aby si žena a muž byli navzájem nápomocni (Gn 2,18). Z křesťanského porozumění je manželství povolání. Manžel a manželka si mají pomáhat a mají spolu z lásky plodit děti. Vzájemnost a pomoc na základě lásky zahrnuje uzdravení narušených vztahů, ochranu před překážkami a zázemí pro osobní růst v dobro. To se děje, když rodina coby společenství pracuje, prožívá, dává a bere všechno s vírou nadějí a láskou.

Druhé podstatné k osvojení podstaty manželství je fakt, že manželství je v podstatě přirozený instinkt k soužití muže a ženy. Svobodná dívka nebo chlapec, stejně jako většina lidí, touží po manželství, touží mít partnera, děti. Tato touha je vlastní všem lidským bytostem, protože tento instinkt vložil Bůh do každého člověka. Osoba, která v sobě tento přirozený pud potlačuje, si mimořádně ubližuje. Člověk se ale může rozhodnout zůstat svobodný, a to kvůli poslání, tak jako kněží, řeholníci nebo řeholnice v římsko-katolické církvi.¹⁴⁷

Třetí podstatné je přijetí skutečnosti, že nikdo není na manželství úplně připraven, neboť každý má při vstupu do manželství různá očekávání, jejichž naplňování vyžaduje učit se pochopit partnerovu mentalitu, naučit se vyrovnávat se s ní a se sebou samým a změnami, které manželství přináší. Vznik a dynamika rozvoje manželského vztahu je podmíněna ještě jinými skutečnostmi, než je kontrast romantických schůzek v dobré náladě s dennodenním kontaktem i v nepohodě. Hlavní z nich je změna pořadí hodnot před sňatkem proti hodnotové orientaci po sňatku.¹⁴⁸ Rozdíly hodnot se obvykle mění i v závislosti na délce trvání manželství, a to na základě manželských a rodinných zkušeností. Proto pro trvání manželství je podstatné včasné

¹⁴⁶ Ambros Pavel, Základy rodinné pastorační služby, Teologické texty, 13/1, 2002, ss. 14–17.

¹⁴⁷ Wella Elias, Výstup na horu manželství, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2014, s. 32.

¹⁴⁸ Pávek František, Manželství na zkoušku, Mladá fronta Praha, 1987, s. 14.

rozpoznání a v době trvání manželství uchování kritických společně shodně vnímaných hodnot, které pro daný vztah určitého páru a rodiny jsou a zůstanou rozhodující.

Čtvrté a nejdůležitější je láska, ta se může a musí vyjadřovat ve všem a všude, protože Bůh je láska. Jsme stvořeni k jeho obrazu a jsme mu podobni, proto je do nás vložena schopnost milovat a schopnost být milován. Prožívat manželství, vyjadřuje věrnost, odpuštění, velkorysost, dávání, oběť, vyžaduje pravdomluvnost, věčnost, umírání a vstávání z mrtvých. V manželství musí umřít mé „já“ při darování se partnerovi a dětem.¹⁴⁹

9.2. Základní pojmy pastorační manželů

Manželství a rodina tvoří životní mikrokosmos, v němž lidé chtějí zakusit, kdo jsou, čím jsou a jakou mají hodnotu. Láska není na prvním místě biologickou událostí, nýbrž osobním symbolem, kterým k sobě lidé hovoří a rozumí si. Jím si říkají, kdo a čím jsou (manželem, manželkou, otcem, matkou). Kvalita manželství se hodnotí podle kritérií v tomto pořadí:

- a) respekt a vzájemné uznání,
- b) věrnost,
- c) vzájemné pochopení a tolerance,
- d) dobré sexuální vztahy.¹⁵⁰

Pastorace je kultivace růstu člověka do jeho sociálních rolí, které jej na životní pouti provázejí. Do každé své životní role musí člověk dorůst. Můžeme tyto role označit jako poslání či lépe povolání. Právě tak momentem svatby nikdo není hotovým manželem a manželkou. Je to startovací čára, kdy manželé začínají tvořit společný příběh. Obdobně jako při sportu, je důležitá příprava pro vlastní start a následně pro vlastní příběh. Na začátku spolužití si manželé rozdělují role, pokládají základy společného domova, začínají spolu-rozhodovat a přebírat společnou odpovědnost a plánovat svoji budoucnost. Seberealizace jedince se přetváří v „seberealizaci“ páru a posléze rodiny. V této souvislosti hraje důležitou roli, na jakých základech je mikrokosmos rodiny tvořený. Budou-li rodiče předcházet příkladem a rodinnou modlitbou, pak děti a vůbec všichni, kdo žijí v rodinném kruhu, naleznou snadněji cestu lidskosti, spásy a svatosti. Manželé když dostanou důstojnost i úlohu otcovství a mateřství, budou svědomitě plnit povinnost výchovy, zvláště náboženské, které patří především jim.¹⁵¹ V tomto mikrokosmu člověk dává a dostává duchovní a hmotná dobra. K tomu potřebuje

¹⁴⁹ Wella Elias, Výstup na horu manželství, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2014, s. 183.

¹⁵⁰ Ambros Pavel, Rodina- světlo v temnotě světa, Refugium Velehrad-Roma, s.r.o., Olomouc 2015, s. 81.

¹⁵¹ srov.: GS 48.

zakoušet rodinu jako místo jistoty a uspořádaného života. Pak takové rodině dává přednost před prací.

Bible klade vznik instituce manželství do samého ráje, hned vedle soboty jako nejstarší ustanovení Stvořitele. Manželství není důsledkem lidského hříchu, nýbrž nejstarším Božím řádem. Bůh Stvořitel je ustanovitelem, ochráncem a posvětitelům manželského života (Gn 2,21–42).¹⁵² Základem manželství je tedy (křesťanská) láska, proto Ježíš neváhá sebe přirovnat k ženichovi (Mk 2,18–20), (J 3,29), království Boží ke svatební hostině. (Mt 22, 2–12; 25,1–13; L12, 33nn; Zj19,7nn; 21,2,9; 22,17) Nejvnitřnější podstatu milosti, ospravedlnění, nadpřirozeného řádu lze stanovit, že se v nich Bůh sdílí s člověkem. Osobní láska, která se projevuje v manželství, je v nynějším řádu nesena milostí Boží blízkosti, která tuto lásku posvěcuje, posiluje a otevírá Boží blízkosti. Z hlediska Pavlova listu Efeským¹⁵³ je možno říci: jednota mezi Ježíšem Kristem a církví (Bohem milovaným lidstvem) je základ působící mezi mužem a ženou, a to nezávisle na otázce, zda takto vytvořená jednota v sobě zahrnuje všechny znaky této základní jednoty.¹⁵⁴ To je dokladem, že touha po manželství, založení rodiny a zakotvení v rodině je v člověku zakódována. V důsledku toho lze tvrdit, že každý člověk touží po trvalém sdílení s druhým v trvalém společenství.

Lze si položit otázku, jaká je v tomto ohledu touha soudobého člověka? Je snad jiná, než byla u našich předků? Manželství je realita, kterou si soudobý člověk nevolí, bývá mu dána okolnostmi nezávislými na jeho vůli a dostává se do konfrontace s požadavkem svobody. Nakonec se člověk dostává do schizofrenních vztahů, kdy „svobodně“ (kvazi nezávisle) žije trvalý vztah, po kterém bytostně touží.

Společensky preferovaný pohled svobody člověka přináší oblasti pastorační taxonomie:

- a) osobní volbu partnera na celý život,
- b) promyšlení způsobu uspořádání úkolů a vytvoření vlastního modelu života,
- c) určení dne svatby a zplození dětí (oddělení funkce plodivé od funkce symbolicko-komunikativní),
- d) rozhodnutí o začátku svého intimního setkávání (považuje se za výlučně privátní sféru, do které nemůže nikdo zasahovat),
- e) rozhodnutí ukončit vztah či určit kritéria, za kterých je možné krizi překonat či vytvořit rodinu pouze s jedním rodičem,

¹⁵² Novotný Adolf, Biblický slovník, Kalich, 1951-1956, s. 399.

¹⁵³ Ef 5, 1-33

¹⁵⁴ Rahner Karel, Vorgrimler Herbert, Teologický slovník, Zvon, Praha 1996, s. 165.

- f) určit morální svému jednání (neznamená to ztotožnit své jednání s normami, podle kterých se orientovat, nýbrž cítit se osobně zodpovědný za dobro a zlo, které plynou z mého jednání a rozhodování.¹⁵⁵

Rozhodujícím kritériem pro hodnocení vzdálenější, bližší a bezprostřední přípravy na manželství jsou konkrétní podoby:

- růstu (žít a prožívat s druhým „naše“ námahy, sdílet s ním „mé vlastní“ a společně pracovat a tvořit);
- odpovědnosti (rozhodnutí pro jediného jako zřeknutí se jiných);
- života z milosti (osobní náboženská formace, svědectví a láska k bližnímu). Vzdálenější, bližší a bezprostřední příprava na manželství tvoří jeden celek, který je mladému člověku představen jako alternativní způsob života vůči většinovému kulturnímu konsensu ve smyslu „vytváření životního stylu tvořivé a sebevědomé křesťanské minority“.¹⁵⁶

Henry Cloud ve své knize Hranice v manželství píše, že manželé dostávají to, čeho si cení. Jinými slovy, v nedokonalém světě si vás nedokonalost vyhledá, a pokud to budete tolerovat, jistě vám to přeroste přes hlavu. Čeho je podle něj třeba cenit? Je to šest hodnot, které pomohou vybudovat manželství, které vydrží:

- a) láska k Bohu - když je láska k Bohu řídicím principem našeho života, vždy se přizpůsobujeme tomu, co od nás Bůh vyžaduje;
- b) láska k partnerovi – agapé - jde o dobro druhého člověka, hluboce se ztotožnit s druhým člověkem znamená myslet na to, jak na něho působí naše chování;
- c) upřímnost – lhaní je mnohem ničivější než to, co se snaží zastříti, manželé často žijí celá léta ve lži, aby chránili a zajistili svůj vztah, a místo toho se tak zbavují naděje na opravdový vztah mezi sebou, upřímnost musí být provázená dostatečnou milostí, abychom mohli vyslechnout pravdu, kterou přináší a vypořádali se s ní;
- d) věrnost – nedovolte, aby se vám partnerova selhání v lásce stala výmluvou pro nevěrnost;
- e) soucit a odpuštění – selhání můžeme očekávat i od těch nejlepších lidí v našem životě ... žádné selhání není větší než milost, ale tvrdost srdce ničí vztah mnohem víc než selhání;

¹⁵⁵ Ambros Pavel, Rodina- světlo v temnotě světa, Refugium Velehrad-Roma, s.r.o., Olomouc 2015, s. 91.

¹⁵⁶ Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství v ČR, čl. 2,6–2.9.

- f) svatost – Bible svatost nezobrazuje jen jako zbožnost, nýbrž jako zaměřenost na realitu, pokud pro někoho „svatost“ nebude důležitá bez ohledu na to, co od něho chce ona, nebude doopravdy svatý a v manželství je svatost všechno jiné než nuda.¹⁵⁷

9.3. Etapy pastoračního působení

Pohledy na soužití muže a ženy a na postavení rodiny se dnes mění velkou rychlostí a s mimořádnými výkyvy. Tyto změny vycházejí nejen z nových podmínek ve společnosti, ale mají svůj vývoj. Společenské změny mají vliv na postavení manželství ve společnosti. Rizikové faktory manželství většinou nejsou vidět a některé ani nelze předvídat. Nelze je odstranit sebelépe uplatňovanou přípravou. Některé lze odkrýt pastoračním rozhovorem. Výhodou pro pastorační je znalost rodin, z nichž snoubenec a snoubenka pocházejí, neboť se dá odkrýt modelové chování členů dotčených rodin.

To, co bylo kdysi tabu, se může hlásat veřejně. Dnešní společnost odkrýla skutečnosti, které fakticky existovaly, ale nebyly tak viditelně označovány. Nově označovaná ohrožení manželství a rodiny se tak dostávají do právního řádu společnosti. To církev těžko změní, proto je třeba se soustředit na fungování rodiny jako malé církve. K tomu ještě vyvstává další téma pro pastorační, kterým je nové volání pro změně církevní praxe, nejčastěji v oblastech před / manželské sexuální morálky, rozvodů, neregulérních manželských situací a důsledků, které z nich vycházejí. Odmítnout někomu přijímání eucharistie je výrazem exkluze.

Lidský vztah je oblast, kterou ve vlastním smyslu pastorační začíná. Jedině do lidských vztahů může Kristus vstoupit svým Evangelium jako slovem probouzejícím blízkost, zájem a vzájemnost.

V budování rodinných vazeb mezi manželi, rodiči a dětmi, přitom hrají roli rituály. Rodina, která si nenašla čas na společné slavení a není zakotvena v „rituální tradici“, ztrácí časem pocit soudružnosti a vnitřní energii, přestává být jednotným organismem a stává se postupem času soužitím jednotlivců. Nastává pocit odcizení, vnitřní samoty a prázdnoty. Pokud se individuálním zájmům dává přednost před společným stolováním, oslavou narozenin a jinými rituály, pak se neprohlubují a neposilují rodinné vazby. Pomáhají v uspěchané společnosti vnášet do života okamžiky hlubšího pokoje a smyslu. Rituály budují sociální vazby, ale rizika kategorického prosazování rituálů z původní rodiny, je třeba brát též v úvahu. Rituál vzniká jako reakce na životní situace.

¹⁵⁷ Cloud Henry, Hranice v manželství, druhé vydání, Návrat domů, Praha 2014, ss. 90–115.

Vládní nabídka alternativních forem soužití a manželství a rodičovství se odkládá na pozdější dobu. Není doba přechodu, tudíž chybí i rituální formy, které by změnu definovaly a pomohly ji přijmout. Role rodinné paměti, jak jsme zvyklí, co považujeme za důležité, jak řešíme problémy, jde o tzv. rodinný kodex, nazvěme ho jako depozitář zkušeností rodiny. K rituálům se pojí artefakty a posvátná místa rodinného života, předměty, fotografie, korespondence apod. Proto příprava na manželství ve své podstatě není aktuálním tématem jen pro církev. Vzdálenější příprava na soužití v páru a v důsledku též na manželství a rodinu začíná v dětství. Sledujeme-li otázku křesťanského manželství, pak se coby věřící ptáme, jak prakticky postupovat?

První odpovědnost jde za rodiči. Očekává se, aby rodiče byli poslušní víry, aby byli sto vydat svědectví, aby byli dostatečně poučeni a sami dovedli poučit. „Rodiče a ti, kdo jsou na jejich místě, jsou povinni a mají právo vychovávat děti; katoličtí rodiče jsou povinni a také oprávněni zvolit si takové prostředky a zařízení, kterými se podle místních podmínek mohou vhodně postarat o katolickou výchovu dětí.“ (CIC/1983, kán. 739). Církev zavazuje rodiče, aby se podle svých sil postarali o náboženskou a mravní výchovu svého potomstva a také o jeho časné dobro.

V pastorační praxi se nejčastěji mluví o přípravě na manželství nebo o obtížných a krizových situacích, které v manželství nastávají. Mnohem menší pozornost je věnována různým etapám, které život v manželství charakterizují, o jejich projevech a požadavcích, které na manželství kladou. Proto se manželství často chápe jako téměř konstantní jev, který se změní až v pokročilém stavu stárnutí. K tomu je třeba v první řadě opakovat, že ani krize ani obtíže neznehodnocují lidský život beze zbytku. Dobrý manželský život nespočívá v absenci obtíží a krizí, ale v jejich překonání.

Jestliže je manželství svátost, která má trvat a působit po celou dobu života páru, potom je třeba vnímat její různé aspekty v různých fázích života. Což je úkol pro různé oblasti teologie i pro praktický život. Svátostnost manželství zde neznamena automaticky překonání potíží, ale je velkou pomocí, pokud je ve víře vnímána.¹⁵⁸

Z hlediska pastorace můžeme u manželství vnímat a rozlišovat tyto etapy:

- manželský pár bez dětí,
- rodina přijímající děti,
- rodina se školními dětmi rodina s adolescenty,
- rodina vypouštějící mladé dospělé do světa,

¹⁵⁸ Opatrný Aleš, Pastorační svátosti, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2015, s. 113.

- rodiče ve středním věku,
- stárnutí a umírání,
- vdovství.

Každé z těchto období má své vlastní šance, problémy, úskalí a požadavky, na něž by měla pastorace reagovat.¹⁵⁹

Křesťanští věřící mají využívat přítomný čas a rozlišovat to, co je věčné, od proměnných forem, a tak horlivě napomáhat rozvoji hodnot manželství a rodiny jednak svědectvím vlastního života, jednak spoluprací s lidmi dobré vůle. Vědečtí odborníci hlavně v biologii, lékařství, sociologii a psychologii mohou velmi prospět manželství a rodině i pokoji svědomí, budou-li se společnou vědeckou prací snažit lépe objasnit předpoklady mravně nezávadného řízení porodnosti. Kněží mají povinnost získat si ve věcech týkajících se rodiny náležité vzdělání a podporovat povolání manželů v jejich manželském životě různými pastoračními prostředky, kázáním Božího slova, liturgií a jinou duchovní pomocí, vlídně a trpělivě je posilovat v obtížích a upevňovat je v lásce, aby se tak vytvářely opravdu výborné rodiny. Různé společenské aktivity, zvláště sdružení rodin, se mají snažit poučováním i činnostmi utvrzovat mladé lidi i manžele, hlavně nedávno oddané, a formovat je pro rodinný, společenský a apoštolský život.¹⁶⁰

9. 4. Církevní dokumenty k pastoraci manželů a rodiny

O pastoraci rodiny hovoří důležité dokumenty Církve v duchu závěrů II. Vatikánského koncilu. Především to je konstituce II. Vatikánského koncilu *Gaudium et spes* (zejména články 47-52). Při posuzování této otázky brali koncilní otcové na vědomí fakt, že jde o péči o rodinu jakožto takovou, nejen křesťanskou. Konstituce *Gaudium et spes* charakterizuje rodinu: „Rodina je školou bohatěji rozvinutého lidství. Aby mohla dosáhnout plnosti svého života a poslání, k tomu je nutné láskyplné duševní sdílení, vzájemné dorozumění manželů a svědomitá spolupráce rodičů při výchově dětí. (...) Tak rodina, v níž se stýkají různé generace a vzájemně si pomáhají získat vyspělejší moudrost a sladit lidská práva s ostatními požadavky společenského života, je základem společnosti. Proto všichni, kdo mají vliv na společnost a na společenské skupiny, musí účinně přispívat k povznesení manželství a rodiny. Uznat jejich pravou povahu, hájit ji a podporovat, chránit veřejnou mravnost a příznivě ovlivňovat hmotnou

¹⁵⁹ Opatrný Aleš, *Pastorace svátostí*, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2015, s. 115.

¹⁶⁰ GS 52.

úroveň rodin, to má státní moc považovat za svou svatou povinnost. Rodičům je třeba zajistit právo mít děti a vychovávat je v kruhu rodiny.“ (GS 52)

Papež Pavel VI. vzbudil mimořádnou stále aktuální pozornost encyklikou *Humanae vitae* (1968) se zaměřením na manželskou lásku. Jeho nástupce v Petrově úřadu Jan Pavel II. se věnoval katechezi o lidské lásce v *Dopise rodinám* (*Gratissiman Sane*, 1994) a v apoštolské exhortaci *Familiaris consortio* (1981), čímž ukázal cestu církve, kterou je pohled na povolání muže a ženy k lásce. Dosud žijící Benedikt XVI. vstoupil do dějin encyklikou *Deus Caritas est* (2005), kterou se vrátil k pravdě o lásce. Všechny dokumenty předkládají praktická řešení pro podporu a ochranu rodiny, a to na základě Písma, Tradice a učení církve.

Apoštolská adhortace Jana Pavla II. “O úkolech křesťanské rodiny v současném světě“ (*Familiaris consortio*, 1981) v úvodu deklaruje: „Rodinné společenství je v dnešní době ovlivňováno hlubokými, závažnými a prudkými změnami v lidské společnosti i kultuře tak jako snad žádná jiná instituce. Mnoho rodin zůstává i v této situaci věrno hodnotám, které tvoří základ rodinného zřízení. Jiné zase nemají jistotu, jaké jsou jejich úkoly, jsou zmatené nebo jsou i na pochybách a téměř v nevědomosti o hlavním významu a pravdě manželského a rodinného života. Jiným pak brání v uplatňování jejich základních práv různé nespravedlivé poměry. Církev si je vědoma, že manželství a rodina patří k nejcennějším statkům lidstva. Chtěla by promluvit a nabídnout svou pomoc těm, kdo už znají cenu manželství a rodiny a chtějí podle toho žít, těm, kdo v nejistotě a soužení hledají pravdu, jako i těm, kterým se nespravedlivě brání, aby v životě svobodně uskutečňovali svou představu o rodině. Církev jedny podporuje, jiné poučuje a dalším pomáhá, a tak nabízí své služby všem lidem, kteří se znepokojují o osud manželství a rodiny (GS 25). Zejména se obrací k mladým lidem, kteří chtějí vstoupit do manželství a založit rodinu. Otevírá jim nové perspektivy a pomáhá jim objevovat krásu a velikost povolání zaměřeného k lásce a službě životu.“¹⁶¹

Jan Pavel II. apeluje na potřebu poznat situace manželství a rodin: Boží plán s manželstvím a rodinou se týká konkrétně muže i ženy v jejich každodenní existenci, v určitých společenských a kulturních poměrech. Proto má-li církev plnit svou službu, musí se snažit poznat poměry, v jakých se dnes manželství a rodina uskutečňují.¹⁶² Toto poznání je pro evangelizaci nezbytně nutné. Církev přece musí přinášet neměnné a zároveň stále nové Kristovo poselství rodinám naší doby. Rodinám, které žijí v podmínkách současného světa a jsou v něm povolány přijmout plán, který Bůh s nimi má, a podle něho také žít. A nejen to:

¹⁶¹ Jan Pavel II., *Familiaris consortio*, Zvon české katolické nakladatelství Praha 1992, čl.1.

¹⁶² srov.: Jan Pavel II., promluva k radě gener. sekretariátu biskupské synody (23.února 1980): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II, III, 1* (1980), 472-476.

požadavky a výzvy Ducha svatého jsou patrné také z událostí dějin. Proto může být církev přivedena k hlubšímu poznání nevyčerpatelného tajemství manželství a rodiny také situacemi, otázkami, úzkostmi a nadějemi dnešní mládeže, dnešních manželů a rodičů.¹⁶³

K tomu přistupuje ještě další, v dnešní době zvláště důležitá úvaha: nezdá se dnes mužům a ženám při jejich upřímném a důkladném hledání odpovědi na denní vážné problémy manželského a rodinného života nabízejí názory a návrhy, které jsou sice lákavé, ale přece různým způsobem poškozují pravdu a důstojnost lidské osoby. Tyto nabídky jsou často podporovány silnou a rozvětvenou sítí sdělovacích prostředků, které obratně a nepozorovaně ohrožují svobodu a schopnost objektivního úsudku. Mnozí už vědí o tomto nebezpečí, hrozícím lidské osobě, a zasazují se za pravdu. Církev se k nim připojuje se svým evangelijním darem rozlišovat a nabízí svou službu ve prospěch pravdy, svobody a důstojnosti každého muže a každé ženy.“

Papež František ve svém listu ze září 2015 adresovaném kardinálu Kevinu Farrellovi, prefektovi Úřadu pro laiky, rodinu a život uvedl: „Lze si položit otázku – vnáší ještě evangelium radost do tohoto světa? A dále – je dosud rodina dobrou zvěstí pro tento svět? Jsem si jist, že ano! A toto přesvědčení se pevně zakládá na Božím záměru. Boží láska je přitakáním Boha veškerému stvoření a jeho středu, kterým je člověk. Bůh vyslovuje souhlas se svazkem muže a ženy, který je otevřen životu a slouží mu v každém jeho úseku, vyslovuje souhlas a zároveň závazek vůči lidstvu, které je příliš často zraňováno, trýzněno a ovládáno nedostatkem lásky. Rodina je tudíž přitakáním Boha Lásky. Jestliže rodina vychází z lásky, může ve světě projevat, šířit a opětovně rodit Boží lásku. Bez lásky nelze žít jako Boží děti, manželé, rodiče, ani sourozenci.“

V rodinách se rodí porozumění hodnoty manželství a rodiny. Jde o tradici a příklady, každé manželství je jedinečné a každá rodina je neopakovatelná. Proto katecheze rodiny je katechezí budoucnosti manželství a budoucnosti rodiny, jak uvádí papež František v exhortaci *Amoris laetitia* – o lásce v rodinách (2016): „Bible považuje rodinu také za sídlo katechizace dětí. Vysvětluje to z popisu velikonočních obřadů (srov. *Ex* 12,26-27; *Dt* 6,20-25) a později je vyjádřeno v židovské *hagadě*, tedy dialogickým vyprávěním, které doprovází obřad pesachové večeře. Ještě více opěvuje Žalm rodinnou zvěst víry: „Co jsme slyšeli a poznali, co nám otcové vyprávěli, nezatajíme jejich synům, příštímú pokolení budeme vypravovat slavné Hospodinovy činy i jeho moc, podivuhodné skutky jím vykonané. Dal totiž Jakubovi nařízení a stanovil příkaz pro Izraele, aby o tom, co poručil našim otcům, poučili své syny. Má to znát příští

¹⁶³ srov.: GS, 4.

pokolení, synové, kteří se narodí, mají to vyprávět svým dětem“ (78, 3-6). Proto je rodina místem, kde se rodiče stávají prvními učiteli víry svých dětí. Je to „řemeslné“ poslání, od osoby k osobě: „Když se tě v budoucnu zeptá tvůj syn [...] řekneš mu...“ (Ex 13,14). Tak zazpívají Pánu různá pokolení: „jinoši a s nimi panny, starci spolu s dětmi“ (žalm 148,12).¹⁶⁴ Proč se tak má dítě? Papež František pokračuje: „Dobro rodiny je rozhodující pro budoucnost světa a církve. Existuje bezpočet analýz zabývajících se manželstvím a rodinou, jejich nynějšími těžkostmi a problémy. Je zdravé věnovat pozornost konkrétní realitě, protože „požadavky a výzvy Ducha svatého jsou patrné také z událostí dějin“, jimiž „může být církev přivedena ke hlubšímu poznání nevyčerpatelného tajemství manželství a rodiny.“¹⁶⁵

Muž a žena by měli od zasnub, zejména po svatebním aktu růst ve stavu manželském, tedy stát se manželem a manželkou. Postupně získávat první zkušenosti s vyrovnáváním se s novými situacemi, které nesou znaky krizí v manželském soužití. Jde o vyrovnávání se s představami a očekáváními versus reálný život. Nemałym problémem bývají na začátku vztahu osoby, které buď do manželství zasahují anebo jejich životní osudy nesou manželé s určitou obtíží. Okolí se musí zvykat, že manželství je nový subjekt v rodinných vztazích s jiným chápáním. Každý nový člen vnáší do rodinných zvyklostí nový pohled, který se může na počátku zdát jako nepřátelský. S tím je třeba se vyrovnat a na novém pohledu hledat to dobré.

Dokud jsou manželé ještě bez dětí s relativně volným časem pro studium, koníčky a společenské aktivity či zařizování domácnosti, měli by hledat ty aktivity, které je oslovují společně. Když se stanou manžely s malými dětmi, začíná vyrovnávání se s rolí otce a matky, neboť jde o významný zásah do chodu a správy domácnosti.

Manželé se školními dětmi prožívají novou zátěž v podobě skloubení výchovných aktivit spolu se školními povinnostmi. Nastává doba nové dělby povinností v rodině a nové vztahy mimo okruh rodiny a blízkých přátel. Manželé s dětmi odrostlými, relativně samostatnými dětmi, kteří se začínají oddělovat z rodinného hnízda, prožívají nové vztahy v rodině, kdy již neplatí mechanismus rozkazu a poslušnosti. Nýbrž cílem výchovy se stává svéprávné, dospělé dítě, které v rozhovoru s rodiči zakouší, proč se říká to nebo ono jako moudré.

S přibývajícím věkem roste právo dítěte na společný rozhovor s rodiči, na spolurozhodování o svém životě. Na všech stupních výchovy je jemnost a něžnost prostředkem, v kterém rodiče i děti poznávají, že jsou milovány a mohou. Manželé vydávající děti by měli přijmout, že „to ještě nemá nic společného s jejich „egocentrickým“ postojem, je to prostě základní fenomén

¹⁶⁴ František, Amortis laettia o lásce v rodině, čl. 16.

¹⁶⁵ František, Amortis laettia o lásce v rodině, čl. 31

lidské zkušenosti se sebou člověk prožívá se jako střed veškeré soustavy vztahů svého světa a jen tím má „svůj svět“ jako svět sobě vlastní. Skutečnost mohou poznávat a chápat jen ze sebe jako střed svého světa.“¹⁶⁶ Změna sebepojetí mladých lidí v nulté etapě probíhá především prostřednictvím kontaktů a vztahů se svými vrstevníky. Rozdíly mezi generacemi (návyk na určitý styl chování, hudbu, tanec, apod. osvojený v letech vlastní adolescence) se v tomto směru prohlubují věkovými rozdíly, protože mladistvá touha po novinkách kontrastuje s orientací na stálost, která přísluší věku dospělých.

Posléze manželství si začínají zvykat na prázdno v domácnosti. Jejich dítě se vydává mimo rodinný krb a zůstává delší dobu bez rodičovského dozoru. Právě mladí v tomto období touží po co největší svobodě, poznávání všeho nového. Rodiče jsou naopak touto tendencí často vyděšení, cítí nejistotu, zda potomek bude ctít ony mravní hodnoty, ke kterým byl veden. Mravní hodnota se odvozuje z jiných hodnotových oblastí; mravní dobro se tedy vysvětluje ze vztahu k praktickému účelu. Tím je dobro, o které by měla mladá generace usilovat¹⁶⁷. Proto starší generace chce kontrolovat a hlídat mladou, což ji obzvlášť popuzuje. Manželé středního věku se stávají rodiči v nové situaci tzv. prázdného rodinného hnízda a musí nalézt novou formu vzájemné komunikace a náplň života. Oddělení dvou generací může to být i řešením problematických mezigeneračních vztahů. Výsledkem nemusí být zvyšování napětí a zhoršování rodinné atmosféry, ale rozpoznání, že se potomek posléze vrací do „rodinného hnízda“ jako jedinec obohacený o životní zkušenosti, ke kterým patří nová kvalita vztahu k rodině, ve které vyrůstal.

S přibývajícím věkem a odchodem potomků na jimi zvolenou životní etapu se výrazněji projevují vlastnosti mezi manželi. Neplatí, že po třiceti a víceletém partnerství jsou manželé jeden na druhého tak zvyklí, že se nemohou překvapit. Postupem času se manželé dostávají mimo aktivní profesní život a hledají nový způsob komunikace mezi sebou, se svým okolím a novou náplň volného času. Postupně jim nastává doba stáří a umírání, čas očekávané vzájemné opory v nemoci a stáří a vyrovnávání se s novou situací, kdy se člověk stává závislým na druhém.

V každé situaci je rozhodující komunikace. Bývá to dokonce otázka života a smrti partnerského soužití. Odchodem dětí se manželům vytrácejí společné témata. Jestliže spolu

¹⁶⁶ Coreth Emerich, Co je člověk, Základy filosofické antropologie, Zvon České katolické nakladatelství, Praha 1994, s. 72

¹⁶⁷ Coreth Emerich, Co je člověk, Základy filosofické antropologie, Zvon České katolické nakladatelství, Praha 1994, s. 104

partneři nemluví, nemají si nakonec co říci, tak se pokoušejí uspokojit potřebu komunikace někde jinde. Nové vzorce chování přinášejí nová témata.

10. Závěr

Nikdo nežije sám pro sebe. Manželství jako svazek muže a ženy bylo a zůstává základním mezilidským vztahem v každé době a každé společnosti. Člověk od narození směřuje s naplnění svého poslání jak v oblasti profesní, tak i osobní. Obě oblasti nalézají smysl naplnění v potomstvu. Člověk vidí smysl naplnění svého poslání v pokračování svého bytí a smyslu své existence právě v rodinné tradici, v předávání dědictví otců svým potomkům. Prvorození synové kdysi dostávali jména po otci a dcery po matce.

Konečnost a omezenost každého života vychází najevo z pohledu zvenčí. Vše živé se rodí, žije, vyvíjí se a umírá. Žádný život „nespadl s nebe“, každý jej dostal od svých rodičů, a oni zase od svých a tak dále. Tím se život každého stává součástí či článkem života vůbec: rodiny a rodu, národa, lidstva a konec konců celé živé přírody. Nikdo není úplně sám od sebe, ale je součástí celku. Podstatou života přírody a člověka je reprodukce, přitom se nikdy neopakuje kopie určitého jedince nebo člověka, vždy se rodí nová kvalita, a tím reprodukce nestárne.

Od počátku lidstva mají lidé zakódovanou bytostnou touhu mít potomky a přejí si, aby se jim a jejich potomkům dostaly příhodné podmínky, ochrany a podpory, a tím mohli naplnit svoji vizi, že kdosi další pokračuje v díle svých předků.

Společnost většinově přijímá onu očekávanou jistotu „pokračování života“ v manželství jako základu rodiny. Tím se manželství a rodina staly klíčovým společenstvím rodu a národů, těsně spojeným nejrůznějšími vztahy uvnitř i navenek. Proto tradice a legislativní normy popisovaly tyto vztahy v dějinách lidstva, aby rodina založená na manželství mohla plnit svoji funkci. Základní funkce, manželství, jak jsou chápány všemi myšlenkovými proudy, zůstávaly stále tytéž. Jde o funkci reprodukční - plození potomků, ekonomickou – hmotné zajištění členů rodiny, socializační – učí děti zařazovat se do dané společnosti a kultury a emocionální – zajišťuje citové zázemí pro své členy.

Stejně jako každá sociální role, je muž – otec rodiny definován a formován mnoha společenskými a kulturními faktory, které ovlivňují a proměňují statut manželů - otců ve společnosti, společně s jejich právy a povinnostmi. Manžel byl nenahraditelným ochráncem své ženy a rodiny, pečovatelem, vychovatelem a předával svým dětem morální zásady. Byl společností uznávanou hlavou rodiny a jejím živitelem. Všechny tyto role ztratily v průběhu posledních dvou století na důležitosti.

Role matky je pro každého člověka od přirozenosti klíčová. Vlastní matka je, ta, která porodila dítě. Ale její roli lze vnímat též v sociální dimenzi. Matkou je ta žena, která vůči dítěti zajímá roli matky bez ohledu na pokrevní příbuznost. Je to ta, kdo dítě vychovává a koho dítě

jako matku přijímá. Může to být biologická matka, ale i macecha, biologická babička, starší sestra a podobně. Matka má právo na lidskou svobodu a důstojnost, stejně jako přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí vlastní rodiny (takovým způsobem, aby nebyla bezdůvodně nikomu způsobena žádná újma). Účelem povinností rodičů a práv k dítěti je zajištění jeho morálního a hmotného prospěchu. Proto rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní právní ochrany.

Každá společnost měla a má zájem, aby se děti rodily do nějak legalizovaných poměrů. Tím nastává stav jistoty, kdy každému členu rodiny jsou společností přiděleny očekávané sociální role. V této souvislosti rodina představuje sociální prostředí, s nímž mají všichni její členové důvěrný kontakt a které utváří jejich první představy o společnosti jako celku. V rodině každý člověk nalézá svou sociální identitu a zakotvení. Proto společnost postupně kodifikuje manželství a tím prostředí rodiny, ve kterém se mohou aplikovat vyzkoušené vzorce chování, které náleží držiteli určitého statusu a jsou společností pro jisté sociální situace očekávané – role otce, matky, syna, dcery. Tato tradice měla podporu církve.

Postmoderní rodiny již nejsou zakládány proto, aby reprodukovaly populaci nebo jinak prospívaly velkým společenstvím lidí. Rodiny postmoderní doby jsou často zakládány kvůli uspokojování citových, biologických nebo materiálních potřeb partnerů, nikoli dětí. Stabilita těchto svazků proto stojí a padá s motivací, která partnerský vztah utvářela. Soužití muže a ženy se stává stále více privátní záležitostí. Stále méně párů si nechává svůj vztah potvrdit úředně, takže roste počet nesezdaných soužití. Roste počet dětí vyrůstajících v neúplných rodinách, přibývá dětí vyrůstajících s nevlastními rodiči a zvyšuje se i počet tzv. sociálních sirotek, tedy dětí, které sice mají biologické rodiče, ale ti nejsou schopni nebo ochotni o ně pečovat.

Neexistuje způsob, jak navrátit „staré zlaté časy“ soudržných manželství a rodin, které měly více dětí, nerozváděly se, staraly se o své staré a nemocné členy. Ale porozumění významu rodiny ve společnosti, je předpoklad pro pochopení role institutu manželství.

Přes všechny experimenty soužití muže a ženy, manželství jako základ rodiny zůstává nejvýznamnější zprostředkovatel socializace, rodiče vedou své děti a učí je základním rysům jejich kultury. Dítě si v ní osvojuje základní kulturní návyky, hodnoty a pravidla chování. Rodina začleňuje dítě do určitého způsobu života, poskytuje mu citové zázemí.

Dobrá praxe primární rodiny je nejlepší příprava na manželství. S přípravou na manželství se tedy v ideálním případě začíná v rodinách, zejména křesťanských, a to už od narození. Úkolem náboženské výchovy, a tím i přípravy na manželství představuje ovlivňovat dispozice pro rozhodování, jednání a hodnocení mladých lidí, učit je lépe zacházet s jejich svobodou a odpovědností. Příprava na manželství musí začít probuzením a rozvíjením těch více méně

přirozených vloh a lepších stránek společnosti, daru víry a náboženské zkušenosti, které si děti do manželství přinášejí ze svého dětství a dospívání. Jde o porozumění, jak je člověk od počátku stvořen, tedy naprogramován – či adaptován být Božím dítětem a Božím obrazem: proto člověk je od počátku tvorem společenským, žije ve vztazích mezi lidmi navzájem, tak se svým Stvořitelem. Chápe-li svůj život jako dar od Boha, pak může hledat oporu pro křesťanské manželství z darů církve, kterými jsou Kristem ustanovené svátosti, liturgie, společenství, svědectví, oběť, modlitba a solidarita církevního společenství. Zásadní pro manželství je poznání a osobní přijetí, že manželství je věc Bohem chtěná a jeho ideál je svátostné manželství. Takový vztah mezi mužem a ženou je požehnáním pro člověka, pro jeho rodinu a společnost.

Pro muže, ženu a děti tím manželství a rodina stávají nejpřirozenějším prostředím bytí. Člověk díky Božím darům v křesťanském prostředí poznává dobro, rozhoduje se pro dobro. Prvním dobrem je Bohem chtěné společenství, které pomáhá překonávat těžkosti a přitom zůstane nerozdělené. Tomu slouží především svátostné manželství. Dobro nelze předávat či si je vyměňovat. Dobro je třeba zakoušet, neboť je sdělitelné jen jako osobní zkušenost. A učit se mu, protože konat dobro je úkol, k němu je povolán každý člověk.

PRAMENY

- Konstituce II. Vatikánského koncilu pastorální Gaudium et spes („Radost a naděje“)
- Konstituce II. Vatikánského koncilu věroučná Lumen Gentium („Světlo národů“)
- Konstituce II. Vatikánského koncilu O posvátné liturgii Sacrosanctum Concilium („Posvátný sněm“)
- Konstituce II. Vatikánského koncilu Věřoučná konstituce Dei verbum („O Božím zjevení“)
- Kodex kanonického práva, Zvon, České katolické nakladatelství, Praha 1994
- Katechismus katolické církve, Zvon, České katolické nakladatelství Praha 1995
- Bible Písmo svaté Starého a Nového zákona, český ekumenický překlad Česká biblická společnost, 1996

POUŽITÁ LITERATURA

- Ambros Pavel a kol., Evangelium pro rodinu dnešní doby, Pastorační výzvy v podmínkách evangelizace, Refugium Velehrad-Roma, s.r.o., Olomouc, 2014
- Amros Pavel, Rodina-světlo v temnotě světa, Eschatologická východiska k četbě současné diskuze o manželství, Refugium Velehrad-Roma, s.r.o., Olomouc, 2015
- Augustyn Jozef, Sexualita v našem životě, Karmelitánské nakladatelství, s.r.o., Kostelní vydří, 1995
- Cloud Henry a Townsend John, Hranice manželství, druhé vydání, Návraty domů, 2014
- Coreth Emerich, Co je člověk, Zvon České katolické nakladatelství, Praha 1994
- De Singly Francois, Sociologie současné rodiny, Portál, s.r.o., Praha 1999
- Dodaro Robert, OSA, a kol. Setrvat v pravdě Kristově, Manželství a svaté přijímání v Katolické církvi, Kartuziánské nakladatelství, Brno 2015
- Dora Robert, OSA, Setrvat v Právě Kristově, Kartuziánské nakladatelství, Brno 2015
- Duda Ján, Katolické manželské právo, Spišská kapitula, 1996
- Dvořáková Jana, Manželství a rozvody, praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet, Linde nakladatelství, s.r.o. 2002
- Franzen August, malé dějiny církve, 3. vydání, Karmelitánské nakladatelství, s.r.o., kostelní Vydří, 2006
- Hauserová-Schönerová, I. Děti potřebují prarodiče. Praha, Portál, 1996
- Hrdina Antonín, Kanonické právo, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2011
- Journet Charles, Promluvy o posledních věcech, první vydání, Krystal OP, s.r.o. 2014

Kašný Jiří, Manželství v západní tradici, soubor kanonických studií, Jihočeská univerzita, 2006

Kronthály Pavel, Tertulián o manželství, první vydání, Krystal OP, 2017

Kuby Gabriele, Globální sexuální revoluce – ztráta svobody ve jménu svobody, Kartuziánské nakladatelství, 2014

Lenski Gerhard, Human societies - An Introduction to macrosociology, sixth edition, McGraw-Hill, Inc. New York 1991

Lewis, C.S., Čtyři lásky, první vydání Návrat domů, Praha 1997

Němec Damián, Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo, Krystal OP, Karmelitánské nakladatelství 2006

Novotný Adolf, Biblický slovník, Kalich, 1951-1956

Novotný Petr a kol., Nový občanský zákoník – rodinné právo, Grada publishing, , a.s. 2014

Nový biblický slovník, 1. vydání, Praha: Návrat domů, 1996,

Opatrný Aleš, Pastorece svátostí, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2015

Otis_Cour Leah, Rozkoš a láska, Dějiny partnerských vztahů ve středověku, Nakladatelství Vyšehrad, s.r.o., 2000

Pávek František, Manželství na zkoušku? Mladá fronta, 1987

Právo katolické církve, Studijní texty bohosloveckých fakult, sešity 1 +2, Olomouc, 1990

Radvanová, S – Zuklínová M., Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva, C. H. Beck, Praha 1999.

Rahner Karel, Vorgrimler Herbert, Teologický slovník, Zvon, Praha 1996

Ratzinger Joseph Benedikt XVI., Eschatologie smrt a věčný život, Barrister & Principal, 2017

Ratzinger Joseph Benedikt XVI.. Úvod do křesťanství, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2007

Ryšková Mireia, Pavel z Tarsu a jeho svět, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2014

Sarmiento Augusto, Manželství křesťanské, Wydawnictwo M, Kraków, 2002

Slepičková Lenka, Diagnóza neplodnost, Sociologické nakladatelství SLON, Masarykova univerzita, Brno, 2014

Sokol Jan, Filosofická antropologie, Člověk jako osoba, Portál, Praha 2002

Sokol Jan, Nežít pro sebe, Nadace Dagmar a Václava Havlových Vize 97, Praha 2016

Wella Elias, Výstup na horu manželství, Karmelitánské nakladatelství, s.r.o., Kostelní vydří, 2014

Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství v ČR

Pavel VI., *Humanae Vitae*, Stojanov 1980

Jan Pavel II., *Familiaris Consortio*, Zvon – České katolické nakladatelství, 1992

Jan Pavel II., *Mulieris dignitatem*: apoštolský list papeže Jana Pavla II O důstojnosti a povolání ženy u příležitosti Mariánského roku 15. srpna 1988, Praha, Zvon, 1992

Jan Pavel II., promluva k radě gener. sekretariátu biskupské synody (23. února 1980): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II, III, 1 (1980)*,

Jan Pavel II., *Teologie těla*, katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle božího plánu, páté vydání, nakladatelství Paulínky, 2015

Jan Pavel II. *Dopis rodinám*

Benedikt XVI., *Deus Caritas est*, ČBK, Nakladatelství Paulínky, 2006

František, *Láska v manželství*, Karmelitánské nakladatelství, 2017

František, *Amortis laetitia* - Exhortace papeže Františka o lásce v rodině

František, *Dopis rodinám* 2. února 2017, ČBK